

Nr 255.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående anslag för budgetåret 1943/44 till kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning m. m.; given Stockholms slott den 16 april 1943.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF.

Gösta Bagge.

Utdrag av protokollet över ecklesiastikärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 16 april 1943.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, ERIKSSON, BERGQUIST, BAGGE, ANDERSSON, ROSANDER, GJÖRES, EWERLÖF.

Efter gemensam beredning med cheferna för försvars-, social- och finansdepartementen anför härefter chefen för ecklesiastikdepartementet, statsrådet Bagge följande.

Under punkterna 198, 200 och 205 i 1943 års åttonde huvudtitel har Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att, i avbidan på den proposition i ämnet, som kunde varda riksdagen förelagd, beräkna för budgetåret 1943/44

dels till Kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning: Understöd åt kommunala anstalter för yrkesundervisning ett förslagsanslag av 3,000,000 kronor;

dels till Kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning: Bidrag till inrättande av centrala verkstadsskolor m. m. ett förslagsanslag av 1,200,000 kronor;

dels till Kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning: Bidrag till driften av centrala verkstadsskolor ett förslagsanslag av 875,000 kronor;

dels till Kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning: Understöd åt verkstadsskolor för viss arbetslös ungdom ett förslagsanslag av 650,000 kronor;

dels till Kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning: Stipendier åt elever vid kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning ett förslagsanslag av 1,000,000 kronor;

dels till Kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning: Stipendier åt elever vid centrala verkstadsskolor ett förslagsanslag av 600,000 kronor;

dels till Kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning: Stipendier åt elever vid verkstadsskolor för viss arbetslös ungdom ett förslagsanslag av 350,000 kronor;

dels ock till Utbildande av lärare vid yrkesundervisningen ett anslag av 30,000 kronor.

Jag anhåller att nu få ånyo anmäla dessa anslagsfrågor.

I. Anordnande av yrkesutbildning för blivande volontärer vid flygvapnet.

Genom beslut den 28 juni 1941 uppdrog Kungl. Maj:t åt chefen för flygvapnet att med anlitanade av underställd personal verkställa utredning om yrkesutbildning för ynglingar, som önskade anställning vid flygvapnet. Vid utredningen borde övervägas, huruvida möjlighet föreläge att anordna utbildningen under flygvapnets ledning eller — därest så icke kunde ske — att förlägga utbildningen till de centrala verkstadsskolorna.

Med skrivelse den 7 maj 1942 har *chefen för flygvapnet* inkommit med utredning och förslag i ämnet. Enligt förslaget skall flygvapnets årliga behov av volontärer i yrkesgrenarna flyg-, vapen- och torpedmekaniker tillgodoses genom anordnande av verkstadsskolutbildning i erforderlig omfattning. Ett förläggande av utbildningsverksamheten till flygvapnet har ansetts medföra avsevärt högre kostnader, än om den anknyses till den befintliga yrkeskolorganisationen. Enligt förslaget bör därför yrkesutbildningen av ynglingar, som ämna söka anställning såsom volontärer vid flygvapnet, förläggas till vissa centrala verkstadsskolor och andra kommunala skolor för yrkesundervisning.

I ärendet hava utlåtanden avgivits den 27 juni 1942 och den 16 januari 1943 av *skolöverstyrelsen*, den 26 november 1942 av *flygförvaltningen*, den 18 december 1942 av *statens arbetsmarknadskommission* samt den 3 februari 1943 av *statskontoret*.

Innan jag lämnar en närmare redogörelse för föreliggande förslag och yttranden i ämnet, torde jag få erinra om de grunder, efter vilka statsbidrag utgå till centrala verkstadsskolor m. m.

Enligt kungörelsen 1941: 716 (ändrad 1942: 596) må statsbidrag till *centrala verkstadsskolor* utgå i huvudsak sålunda:

S t a t s b i d r a g t i l l e n g å n g s k o s t n a d e r f ö r u n d e r v i s n i n g e n. Statsbidrag till anskaffning av undervisningslokaler samt lokaler för administration m. m. utgår med belopp, motsvarande hälften av de kostnader för lokalernas uppförande eller förvärvande, som befinnas skäliga. Huruvida och i vilken omfattning statsbidrag må utgå såsom ersättning för sådana kostnader för anskaffning av ovannämnda lokaler, som bestritts före skolas erkännande som centrala verkstadsskolor, ankommer på Kungl. Maj:t att, efter riksdagens hörande, i varje särskilt fall pröva och avgöra.

Statsbidrag till anskaffning av den första uppsättningen av sådan stadigvarande undervisningsmateriel (maskiner samt verktyg och dylikt), som prövas erforderlig, utgår med nio tiondelar av de styrkta kostnaderna.

Till anskaffning av inventarier och inredning för undervisningslokaler utgår statsbidrag med belopp, som Kungl. Maj:t finner skäligt bestämma i samband med beslut om statsbidrag till anskaffning av dylika lokaler, dock högst med hälften av de styrkta kostnaderna för de inventarier och den inredning, för vilka bidraget beräknats.

S t a t s b i d r a g t i l l å r l i g a k o s t n a d e r f ö r u n d e r v i s n i n g e n. Statsbidrag till avlöning åt rektor och övriga lärare utgår med belopp, motsvarande hela avlöningskostnaden, dock beträffande avlöning åt rektor och grundlöner åt övriga lärare icke efter högre beräknad lönekostnad än som finnes angiven i kungörelsen. Vidare utgår statsbidrag till ålders-tillägg åt lärare endast i den mån läraren enligt särskild reglering, fastställd på sätt i gällande reglemente för statens pensionsanstalt är föreskrivet, är berättigad uppbara sådant tillägg, samt för ettvarvt av tre ålderstillägg med högst åtta procent av den läraren tillkommande grundlön, å vilken statsbidrag må beräknas, dock årligen högst 500 kronor för varje ålderstillägg.

Statsbidrag till förhyrande av undervisningslokaler samt lokaler för administration m. m. utgår med belopp, som Kungl. Maj:t i varje särskilt fall bestämmer.

Statsbidrag till nyanskaffning (komplettering) av maskiner utgår med nio tiondelar av kostnaderna för den på grund av förslitning eller eljest nödvändiga anskaffningen.

Till underhåll och förbrukning av undervisningsmateriel m. m. utgår statsbidrag med belopp, beräknat efter 70 kronor för elev och år, dock att bidraget sammanlagt ej må uppgå till högre belopp än som svarar mot huvudmannens verkliga kostnader för ändamålet under den tid bidraget avser.

Statsbidrag till bestridande av kostnader för sjukvård åt eleverna utgår med 10 kronor för elev och år. Till gäldande av avgifter för obligatorisk olycksfallsförsäkring för eleverna utgår statsbidrag med belopp, motsvarande hela kostnaden härför.

Till gäldande av övriga årliga kostnader för driften (administration m. m.) utgår statsbidrag med belopp, beräknat efter 100 kronor för elev och år,

dock att statsbidraget sammanlagt ej må uppgå till högre belopp än som svarar mot huvudmannens verkliga kostnader för ändamålet under den tid bidraget avser.

Statsbidrag till kostnader för anordnande av elevinternat. Statsbidrag till anskaffning av lokaler för elevinternat samt av inventarier och inredning av sådana internat utgår efter samma grunder som till kostnaderna för anskaffning av undervisningslokaler samt inventarier och inredning av sådana lokaler. Huruvida och i vilken omfattning statsbidrag må utgå såsom ersättning för sådana kostnader för anskaffning av lokaler för elevinternat, som bestritts före skolas erkännande som central verkstadsskola, ankommer det på Kungl. Maj:t att, efter riksdagens hörande, i varje särskilt fall pröva och avgöra.

Till grund för beräkning av statsbidrag, som utgår med visst belopp för elev och år, skall läggas det elevantal, som vid tiden för bidragets bestämmande kan beräknas komma att i genomsnitt under den tid bidraget avser bevista undervisningen i verkstadsskolan.

Befinnes vid prövning av förslag om erkännande av central verkstadsskola, att företaget är av större omfattning än som påkallas med hänsyn till sådan skolas ändamål, må statsbidrag till skolan, utan hinder av vad ovan sagts, utgå efter de jämkade grunder, som Kungl. Maj:t finner skäligt bestämma. Dylik jämkning skall äga rum, därest central verkstadsskola upprättas av landsting i förening med stad, som icke deltagar i landsting.

Statsbidrag till elevstipendier. Statsbidrag till elevstipendier utgår efter samma grunder, som gälla i fråga om statsbidrag till stipendier åt obemedlade och mindre bemedlade elever vid övriga statsunderstödda kommunala samt vid enskilda anstalter för yrkesundervisning. Stipendiebeloppet utgör i tredje behovsgraden högst 45 kronor, i andra behovsgraden högst 25 kronor och i första behovsgraden högst 15 kronor, allt för månad räknat. Jämlikt bemyndigande av 1942 års riksdag äger Kungl. Maj:t emellertid att i sådana fall, där förhållandena med avseende å förefintlig arbetslöshet eller elevklienteletts ekonomiska bärkraft äro likartade mellan verkstadsskolor för viss arbetslös ungdom och centrala verkstadsskolor, medgiva en förhöjning vid central verkstadsskola av stipendiebeloppen, dock ej utöver hittillsvarande vid arbetslöshetsskolorna tillämpade maximum eller 60 kronor för månad.

Såsom villkor för erhållande av statsbidrag till central verkstadsskola gäller, bland annat, att skolans huvudman ställer sig till efterrättelse de föreskrifter i fråga om mottagande av elever även från orter utanför det skolområde, för vilket skolan närmast inrättats, samt i fråga om lärares utbildning vid skolan ävensom i övrigt, vilka kunna bliva av Kungl. Maj:t eller skolöverstyrelsen utfärdade.

Statsunderstöd till kommunala anstalter för yrkesundervisning i allmänhet utgår dels till avlöning åt rektor och övriga lärare, dels till ersättning åt vissa föreläsare, dels ock till undervisningsmateriel. Förstnämnda understöd får ej överstiga två tredjedelar av avlöningen och skall utgå med högst vissa belopp per undervisningstimme. Ersättning till föreläsare utgår med högst vissa belopp per undervisningstimme men får ej överstiga hälften av sammanlagda beloppet av de till föreläsarna utgående arvoden och förekommande rese- och traktamentsersättningar. Understöd till undervisningsmateriel — dock icke till förbrukningsmateriel till yrkesmässig produktion av till

försäljning avsedda alster — utgår med belopp, motsvarande hälften eller i vissa undantagsfall intill två tredjedelar av kostnaderna för densamma.

Vid *verkstadsskolorna för viss arbetslös ungdom* har staten bestritt kostnaderna för avlönande av rektor och övriga lärare, för anskaffning av stadigvarande undervisningsmateriel, för anskaffning av inventarier, för underhåll och förbrukning av undervisningsmateriel, för sjukvård och olycksfallsförsäkring för eleverna samt för administration, medan kostnaderna för tillhandahållande av lokaler samt för bränsle, lyse, renhållning m. m. gäldats av vederbörande huvudman.

Såsom villkor för utgående av statsunderstöd till kommunala yrkesundervisningsanstalter gäller, bland annat, att sådan anstalt är skyldig att i den utsträckning och på det sätt, som i vederbörlig ordning föreskrives, medverka till anordnande av sådan särskild utbildningsverksamhet, som kan befinnas erforderlig på grund av inträdande arbetslöshet eller eljest till följd av rådande krisförhållanden.

Chefen för flygvapnet har i sin skrivelse den 7 maj 1942 inledningsvis framhållit, att utredningsarbetet inriktats på att söka åstadkomma en utbildningsorganisation med sådan kapacitet, att flygvapnets årliga behov av volontärer i yrkesgrenarna flyg-, vapen- och torpedmekaniker kunde fyllas. Detta årliga behov beräknades vid fullt uppsatt vapen uppgå till omkring 300 volontärer. Vid utredningen hade följande synpunkter särskilt beaktats, nämligen nödvändigheten att utbildningsverksamheten kunde påbörjas så snart som möjligt i erforderlig omfattning, möjligheten att utan större svårighet centralt leda och övervaka utbildningen, möjligheten att kunna disponera redan befintliga lokaler och materiel, möjligheterna att förse skolorna med viss undervisningsmateriel från flygvapnet samt önskvärdheten att erhålla en bred rekryteringsbas. Den mest rationella lösningen av utbildningsproblemet med hänsyn till ledningen och övervakningen av utbildningen vore otvivelaktigt att förlägga densamma till en enda skola. Kravet på en bred rekryteringsbas nödvändiggjorde däremot en decentralisering av utbildningen till ett flertal skolor. Detta motsatsförhållande kunde dock minskas, därest utbildningen förlades till ett mindre antal skolor så belägna, att de med hänsyn till kommunikations- och bostadsförhållanden möjliggjorde sammandragning av ett större antal ungdomar till en plats.

Beträffande frågan, huruvida utbildningen bör förläggas inom eller utom flygvapnet har chefen för flygvapnet anfört följande.

Ett förläggande av utbildningen till flygvapnet skulle medföra den fördelen, att utbildningen helt kunde inriktas på elevernas blivande tjänstgöring i flygvapnet. Eleverna komme dessutom redan på ett tidigt stadium att få praktisk erfarenhet av den materiel, de så småningom skola handhava.

Inordnandet av den stora utbildningsorganisation, som här avses, inom flygvapnet, skulle emellertid komma att medföra en så stor belastning på utbildningsverksamheten — vilken i synnerhet nu under uppsättningsperioden är mycket hårt ansträngd — att den övriga utbildningen vid flygvapnet otvivelaktigt bleve lidande. Dessutom måste särskild lärarpersonal anställas, loka-

ler, såväl skol- som förläggingsbyggnader uppföras samt verktyg anskaffas. Detta torde bliva avsevärt kostsammare än om utbildningsverksamheten anknötes till redan befintliga yrkesskolor, där man — även om nybyggnader m. m. erfordras — dock i viss utsträckning kan utnyttja redan befintliga lokaler, lärare, utrustning m. m., varigenom besparingar kunna göras. Slutligen torde det kunna ifrågasättas, huruvida ynglingar i den ålder, som här avses, lämpligen böra inordnas i en militär organisation, vilket bleve ofrånkomligt, därest flygvapnet direkt skulle ombesörja utbildningen. I detta samband kan erinras om, att den vid flottan tidigare förekommande motsvarande utbildningen — skeppsgosseutbildningen — avskaffats.

Genom ett förläggande av utbildningen till yrkesskolor kan densamma omhändertagas av organisationer, som redan hava erfarenhet av dylik utbildning och som i viss utsträckning kunna ställa lokaler, utrustning och lärare till förfogande. Utbildningen kan snabbt påbörjas och en bred rekryteringsbas kan ernås. Rekryteringen kommer ytterligare att underlättas, därigenom att eleverna vid denna utbildning komma i beröring med skolans övriga elever, vilka i sin tur bidraga till att sprida kännedom om ifrågavarande utbildning vid yrkesskolorna.

Därest chefen för flygvapnet får befogenhet att i samråd med skolöverstyrelsen hava inflytande på undervisningen i de grenar, som hava direkt betydelse för flygvapnet, och att inspektera densamma, synes den erforderliga samklang mellan undervisningen och den tekniska tjänsten vid flygvapnet kunna vinnas.

Av angivna skäl synes här avsedd utbildning böra *förläggas till yrkesskolorna*.

Chefen för flygvapnet har framhållit, att vissa villkor måste uppställas beträffande utbildningen vid de speciellt för flygvapnets behov anordnade yrkesavdelningarna för att flygvapnet skulle effektivt kunna utnyttja utbildningen vid dessa. Sålunda måste ynglingar, som antoges såsom elever vid dessa avdelningar, uppfylla de fysiska kvalifikationer, som erfordrades för att sedermera kunna anställas vid flygvapnet. Försättningsskolplikten skulle vara fullgjord. Utbildningen borde vara öppen även för ynglingar, som ej tillhörde samma kommun eller län som ifrågavarande yrkesskola. För att ynglingarna efter genomgången yrkesskola skulle ha lämplig ålder för antagning som volontärer, borde maximiålder fastställas för inträde vid yrkesskolan. Sökande borde därför fylla högst 16 år under första utbildningsåret vid yrkesskolan. Chefen för flygvapnet skulle äga dels inspektera utbildningen, dels ock utfärda de anvisningar eller ändringar i utbildningsplanerna, som kunde anses erforderliga på grund av utvecklingen inom det flygtekniska området.

U t b i l d n i n g s t i d e n har ansetts böra vara *tvåårig*. Varje årskurs skulle omfatta 11 månader. Såsom motiv för en tvåårig utbildning har anförts följande.

Med hänsyn till den normala avgångsåldern från folk- och fortsättningskolor (omkring 14 år) samt åldern för antagning som volontär vid flygvapnet (17—18 år) synes ändamålsenligt, att kurserna för flygmekanikeravdelningarna vid yrkesskolorna göras tvååriga. Göras kurserna ettåriga — vilket avsevärt skulle nedbringa kostnaderna för utbildningsorganisationen — kom-

mer utbildningstiden icke att räckta till för att giva eleverna erforderlig utbildning. Man måste nämligen även räkna med att något fåtal elever *icke* antagas såsom volontärer. För att dessa senare skola hava möjligheter till direkt anställning i den civila industrien, är kravet på tvåårig utbildningskurs vid yrkesskola ett minimum.

Beträffande utbildningens omfattning har chefen för flygvapnet anfört följande.

Vid uppgörande av utbildningsplan har i första hand hänsyn tagits till flygvapnets krav. På grund av att, såsom förut är nämnt, absolut garanti icke föreligger för att *samtliga* ynglingar, vilka genomgått tvåårig utbildning vid flygmekanikeravdelning, önska anställning eller komma att antagas såsom volontärer, måste emellertid utbildningen även tillrättaläggas så, att ynglingarnas möjligheter till anställning i den civila industrien icke äventyras.

Med hänsyn härtill hava ämnena yrkes- och affärsräkning, yrkesritning, praktisk uppsatsskrivning, yrkesekonomi och yrkeshygien medtagits i utbildningsplanen. Dessutom är utbildningen i användandet av arbetsmaskiner något mera omfattande än vad som kräves enbart för flygvapnets behov.

Chefen för flygvapnet har vidare framhållit, att en tvåårig utbildning medförde, att vid yrkesskolorna samtidigt komme att undervisas 600 elever. Då högsta antalet elever icke borde överstiga 15 per avdelning, erfordrades alltså sammanlagt 40 yrkesavdelningar.

Beträffande förläggningen av dessa 40 yrkesavdelningar har chefen för flygvapnet anfört följande.

I enlighet med Kungl. Maj:ts direktiv ha särskilt undersökts möjligheterna att förlägga undervisningen till de centrala verkstadsskolorna. Under utredningen har inhämtats, att endast 9 landsting hittills organiserat eller avse att organisera centrala verkstadsskolor. Av dessa skolor är dock en så ofördelaktigt belägen, att den icke kan ifrågakomma i detta sammanhang. Samtliga skolors huvudmän hava vid förfrågan förklarat sig positivt inställda till förevarande utbildning, dock under förutsättning, att kostnaderna för lokaler, maskinell utrustning, administration och lärarlöner bestridas av statsmedel. Utbildningen kan hösten 1942 dock endast påbörjas med tillsammans 7 avdelningar samt under läsåret 1943/44 med ytterligare 6 avdelningar.

Av ovanstående framgår, att, därest utbildningen förlägges enbart till de centrala verkstadsskolorna, det icke torde vara möjligt att tillgodose flygvapnets årsbehov av yrkesskolutbildade volontärer.

På grund härav synes det vara nödvändigt att förlägga ifrågavarande yrkesutbildning även till övriga yrkesskolor.

En undersökning av de kommunala yrkesskolornas möjligheter härutinnan har givit vid handen, att vid 9 skolor kan utbildning anordnas med sammanlagt 35 avdelningar, dock under förutsättning att kostnaderna för uppsättning (lokaler, maskinell utrustning m. m.) och drift bestridas av statsmedel. Vid 6 av dessa skolor, nämligen i Göteborg, Hälsingborg, Kristianstad, Uddevalla, Uppsala och Örebro torde undervisning kunna påbörjas från och med hösten 1942 med sammanlagt 12 avdelningar, vartill lokaler redan finnas disponibla. Återstående avdelningar kunna ej organiseras förrän sommaren eller hösten 1943.

En sammanställning av planerade centrala verkstadsskolors samt kommunala yrkesskolors möjligheter att organisera utbildningsverksamheten vid erforderligt antal avdelningar ger under iakttagande av de inledningsvis angivna synpunkterna vid handen, att undervisningen lämpligen bör förläggas enligt nedanstående tablå:

Y r k e s s k o l a	Antal flygmek-avd.	Rekryterar i första hand volontärer till:
<i>Södra Sverige</i>		
Hälsingborgs stads skolor för yrkesundervisning . . .	4	F 5, Ljungbyhed F 10, Barkåkra (Ängelholm)
Karlskrona stads centrala verkstadsskola	4	F 12, Kalmar F 17, Ronneby
<i>Västra Sverige</i>		
Göteborgs stads skolor för yrkesundervisning	2	F 6, Karlsborg F 7, Sätenäs F 9, Göteborg
Uddevalla verkstadsskolor	6	F 14, Halmstad
<i>Östra Sverige</i>		
Norrköpings stads yrkesundervisningsanstalter	2	F 1, Västerås F 2, Stockholm F 3, Linköping F 8, Stockholm
Stockholms stads lärlings- och yrkesskolor	16	F 11, Nyköping F 13, Norrköping F 16, Uppsala F 20, Uppsala (F 18, Södertörn)
<i>Norra Sverige</i>		
Norrbottnens läns landstings centrala verkstadsskola, Piteå	2	F 4, Östersund F 15, Söderhamn F 21, Luleå
Västerbottens läns landstings centrala verkstadsskola, Vännäs	2	
Västernorrlands läns landstings centrala verkstads- skola, Sundsvall	2	

Ovanstående förläggning av flygmekanikerutbildningen har valts för att i möjligaste mån utnyttja redan befintliga resurser. Den starka koncentrationen av utbildningen i östra Sverige (16 avdelningar i Stockholm) har föreslagits av följande skäl. Vid inom detta område belägna yrkesskolor måste lokaler och maskinell utrustning anskaffas, innan utbildningen kan börja. En koncentring av flera avdelningar till en skola innebär stora besparingar i kostnaderna, och Stockholms stads lärlings- och yrkesskolor har möjligheter att utan svårighet organisera utbildningen vid föreslagna antal avdelningar. En uppdelning av 16 avdelningar på exempelvis 4 skolor skulle höja nybygg-nadskostnaderna med omkring 90 procent.

Trots det stora antalet elever (120 per år), som avses utbildas i Stockholm, torde inga svårigheter uppstå beträffande rekryteringen av elever till denna

skola. Tillströmningen från landsorten är stor, kommunikationerna äro bra, varjämte goda möjligheter finnas att ordna elevernas bostadsförhållanden.

Övriga skolor inom östra Sverige, som kunna tänkas ifrågakomma beträffande här avsedd utbildning, äro yrkesskolorna i Örebro och Norrköping, vilka dock endast i liten utsträckning kunna anordna utbildning vid flygmekanikeravdelningar. Med hänsyn till att Norrköping kommer att bliva förläggningssort för ett flygförband, torde utbildning dock böra förläggas dit. För samarbetet mellan flygvapnet och yrkesskolorna är det nämligen synnerligen lämpligt, om flygförband finnes på samma plats eller i närheten av yrkesskola med utbildning för blivande volontärer.

Beträffande övriga skolor må framhållas, att skolorna i Hälsingborg, Karlskrona, Göteborg, Piteå, Uddevalla och Sundsvall tidigare ha erfarenhet av liknande utbildning.

Vid skolorna i Hälsingborg, Uddevalla, Piteå, Vännäs och Sundsvall erfordras icke särskilda kostnader för nybyggnader av lokaler. För skolan i Uddevalla erfordras dock mindre reparationer för lokalernas iordningställande.

I norra Sverige ha de stora avstånden, relativt dåliga kommunikationsförhållanden samt svårigheterna att ordna elevernas bostadsförhållanden framtvingat en fördelning av utbildningen till tre skolor med sammanlagt sex avdelningar.

Den föreslagna utbildningsorganisationen är dessutom fördelaktig med hänsyn till möjligheterna att förse skolorna med undervisningsmateriel från flygvapnet. Ju mera utbildningen koncentreras till ett fåtal platser, desto större äro möjligheterna, att samma skola kan erhålla exempelvis olika typer av motorer för instruktionsändamål.

Beträffande kostnaderna för utbildningsorganisationen har chefen för flygvapnet föreslagit, att såväl engångskostnaderna som de årliga kostnaderna för densamma bestridas av statsmedel.

Den planerade utbildningen är avsedd att i första hand tjäna flygvapnet och måste ur den synpunkten betraktas såsom ett speciellt statligt intresse. Utbildningen skall dessutom vara allmän, d. v. s. alla skola hava lika stora möjligheter att vinna inträde oberoende av vilken kommun eller vilket län de tillhöra. Med hänsyn härtill synes det vara riktigt, att såväl engångskostnader (kostnader för uppförande av lokaler, anskaffning av maskinell utrustning m. m.) som årskostnader (lärarlöner, administrationskostnader m. m.) bestridas av statsmedel.

Engångskostnaderna ha av chefen för flygvapnet beräknats till 1,352,000 kronor, varav 390,000 kronor för lokaler och 30,000 kronor för utbildning av lärare, samt de årliga kostnaderna till 386,520 kronor, varav 265,520 kronor för lärarlöner, 42,000 kronor för underhåll och förbrukning av undervisningsmateriel, 15,000 kronor för sjukvårds- och olycksfallsförsäkringskostnader för eleverna, 4,000 kronor för lokalhyra och 60,000 kronor för administration m. m. Kostnaderna för lärarlöner, för underhåll och förbrukning av undervisningsmateriel, för sjukvård och olycksfallsförsäkringar för eleverna samt för administration m. m. ha därvid beräknats enligt för centrala verkstadsskolor gällande grunder. Några årliga kostnader för nyan-skaffning (komplettering) av maskiner ha icke upptagits, då någon nyan-skaff-

ning av maskinell utrustning icke ansetts bli erforderlig förrän tidigast efter 10 år.

Såsom av det föregående framgår har bland engångskostnaderna upptagits ett belopp av 30,000 kronor för l ä r a r u t b i l d n i n g. Chefen för flygvapnet har framhållit, att det bleve nödvändigt att anordna särskild lärarutbildning för att erhålla speciellt för här avsedd utbildning lämpliga lärare i erforderligt antal. Lärarutbildningen borde enligt chefens för flygvapnet förslag liksom beträffande lärare för övrig yrkesundervisning ske genom en pedagogisk utbildningskurs. Denna borde lämpligast förläggas till Stockholms stads lärlings- och yrkesskolor, då denna skolas ledning och lärarpersonal hade mångårig och omfattande erfarenhet från pedagogiska utbildningskurser av liknande slag. Utbildningskurs av här avsett slag borde omfatta en tid av omkring sex veckor, uppdelad på en teoretisk och en praktisk kurs av samma längd. Den praktiska kursen avsåge bland annat att bereda de blivande lärarna tillfälle att vid de i Stockholms närhet befintliga flygflottiljerna inhämta de praktiska kunskaper, som erfordrades för att kunna leda utbildningen vid flygmekanikeravdelningarna. För utbildning av omkring 30 lärarkandidater komme kostnaderna att uppgå till omkring 30,000 kronor.

Chefen för flygvapnet har vidare föreslagit, att stipendier av statsmedel skulle utgå med högst 60 kronor per elev och månad till eleverna vid flygmekanikeravdelningarna. Ett stipendiebelopp av högst 45 kronor per månad syntes med hänsyn till nuvarande levnadskostnader otillräckligt. Enär man icke lämpligen kunde låta eleverna i flygmekanikeravdelningarna erhålla högre stipendiebelopp än skolans övriga elever, syntes det bli nödvändigt, att elevstipendierna utbetalades efter samma grunder till samtliga elever eller med 60 kronor.

Skolöverstyrelsen har i sitt utlåtande den 27 juni 1942 anført, att de skäl, som framförts för ifrågavarande utbildnings förläggande till centrala verkstadsskolor och kommunala yrkesskolor i stället för till flygvapnet, syntes överstyrelsen bärande och att överstyrelsen icke hade något att erinra emot att de föreslagna yrkesavdelningarna förlades till de av chefen för flygvapnet angivna anstalterna för yrkesundervisning. I fråga om kostnaderna för utbildningen har överstyrelsen tillstyrkt, att desamma skola helt täckas av statsmedel. Överstyrelsen har vidare framhållit såsom lämpligt, att inköpen av maskiner och verktyg m. m. skedde centralt, exempelvis genom flygvapnet, för att undvika konkurrens mellan de olika skolorna och för ernående av fasta och möjligen förmånligare priser.

Överstyrelsen, som räknat med att lärarlönerna vid flygmekanikeravdelningarna skola utgå enligt för centrala verkstadsskolor gällande grunder, har ifrågasatt, om icke särskilt arvode borde utgå till rektor vid skola, till vilken flygmekanikeravdelning anknötes.

Skolöverstyrelsen har beräknat engångskostnaderna, oavsett kostnaderna

för lärarutbildningen, för de föreslagna 40 flygmekanikeravdelningarna till 1,309,200 kronor och de årliga kostnaderna till 427,600 kronor.

Beträffande stipendiefrågan har skolöverstyrelsen anfört, att överstyrelsen delade den av chefen för flygvapnet uttalade uppfattningen, att det för rekryteringsproblemets lösande vore nödvändigt, att möjlighet till stipendier på upp till 60 kronor för månad skapades. För de 40 avdelningarna med 600 elever bör enligt överstyrelsens mening beräknas ett medelsbehov av högst 396,000 kronor.

I fråga om lärarutbildningen för flygmekanikeravdelningarna har skolöverstyrelsen anfört följande.

Den i utredningen förordade pedagogiska utbildningskursen för lärare vid de planerade avdelningarna för flygmekaniker motsvarar i stort sett en kombination av två slags kurser för utbildande av lärare vid skolor för yrkesundervisning i allmänhet. För sistberörda lärarutbildning ha tidigare av överstyrelsen anordnats dels »instruktionskurser», avsedda att sakligt komplettera kursdeltagarnas kunskaper och färdigheter i de läroämnena, i vilka de skola undervisa, dels »pedagogiska kurser» för meddelandet av grunderna för undervisningens bedrivande genom auskultationer, övnings- och träningslektioner under handledning samt föreläsningar. Dessa kurser hava till stor del varit förlagda till Stockholms stads skolor för yrkesundervisning. Kurser av det förstnämnda slaget hava under senare år av brist på anslagsmedel icke kunnat anordnas. För kurser av senare slaget finnes för närvarande ett av riksdagen under åttonde huvudtiteln anvisat anslag å 30,000 kronor. Detta anslagsbelopp möjliggör dock icke anordnandet av andra lärarkurser än sådana, som äro erforderliga för yrkesundervisningen i allmänhet, vilket må belysas därav, att två synnerligen viktiga lärarkurser, som anordnats i samarbete med överstyrelsen, icke kunnat inrymmas under nämnda anslag utan måst finansieras på annan väg, nämligen en kurs för utbildning av lärare vid detaljhandelsskolor, som anordnats av samfundet för affärsutbildning och köpmannainstitutet utan bidrag av statsmedel, samt en kurs för handelslärare i allmänhet, avseende nu rådande krisförhållanden, vilken kurs anordnats av samfundet för affärsutbildning med bidrag från reservationsanslaget för civil folkberedskap. Den för flygmekanikeravdelningarnas lärare erforderliga utbildningen torde sålunda icke kunna bekostas av medel från ovanberörda anslag till utbildande av lärare vid yrkesundervisningen.

Kostnaderna för en pedagogisk kurs på 5 till 6 veckor för lärare i avdelningar för hantverk och industri, anordnad av överstyrelsen, bruka sluta på omkring 10,000 kronor. Dessa kostnader omfatta arvoden åt kursföreståndare och föreläsare, åt handledare vid övnings- och träningslektioner, samt åt lärare, hos vilka auskultationer förekomma, ävensom annonsering, trycksaker, vaktmästare, kontorsarbete m. fl. expenser, samt ersättning åt kursdeltagarna. Sistberörda ersättning utgår dels med belopp, som motsvarar biljettkostnaden för resa i tredje klass på järnväg eller i andra klass på båt, inbegripet tilläggsavgift för resa med snälltåg, i den mån sådan erlagts, ävensom dagtraktamente under kursen, för deltagare utom kursorten med 5 kronor och för deltagare från kursorten med 2 kronor och 50 öre. I nu förevarande sammanhang avsedd kurs är avsedd att pågå längre än nyssberörda kurser för

lärare i avdelningar för hantverk och industri. Kostnaderna böra därför beräknas till högre belopp men torde dock kunna hållas inom det i utredningen upptagna beloppet å 30,000 kronor.

Flygförvaltningen har anfört, att ämbetsverket ansåge en grundläggande mekanisk yrkesutbildning av avgörande betydelse för blivande flygmekaniker och att det vore önskvärt, att en dylik utbildning igångsattes snarast möjligt. I överensstämmelse med vad som anförts av chefen för flygvapnet har flygförvaltningen ansett det viktigt, att utbildningen bedrevs så, att rekryteringen till flygvapnet kunde ske på så bred bas som möjligt samt att den civila arbetsmarknaden stode öppen för elever, som icke vunne inträde vid flygvapnet.

Därest den av chefen för flygvapnet föreslagna utbildningsorganisationen icke kunde genomföras av kostnadsskäl, har flygförvaltningen i samråd med flygstaben föreslagit, att vid yrkesskolorna nu befintliga avdelningar för bilmekaniker och liknande direkt och utan särskilda åtgärder försöksvis användas för första utbildning för blivande flygmekaniker. Efter omkring ett års utbildning i dessa avdelningar skulle elever, vilka hade för avsikt att söka volontäranställning vid flygvapnet, genomgå det andra utbildningsåret vid särskilda flygmekanikeravdelningar, förlagda till vissa verkstadsskolor. Härom har flygförvaltningen vidare anfört följande.

De yrkeskategorier vid verkstadsskolorna, som kunna komma i fråga för vidare utbildning till flygmekaniker äro: bil- och motormekaniker, bil- och flygmotormekaniker samt mekaniker och metallarbetare.

Sammanlagda elevantalet i dessa yrkeskategorier — första årskursen — vid centrala, kommunala och enskilda verkstadsskolor utgör för närvarande omkring 785 elever. Statistik från tidigare år utvisar, att den kategori, som kan ifrågakomma för rekrytering till flygvapnet — åldersgruppen 16—18 år — uppgår till högst 65 procent eller omkring 500 elever. Det kan starkt ifrågasättas, om av dessa elever ett så stort antal som 300 kunna visa sig lämpliga för volontäranställning och tillika äro villiga gå denna väg.

Med anledning härav synes ofrånkomligt att utöka nu befintliga verkstadsskolor. Denna utökning skulle kunna ske på så sätt, att antalet elever under första utbildningsåret i befintliga avdelningar för bil- och motormekaniker etc. utökades. Detta torde kunna ske genom att helt utnyttja befintlig kapacitet i dessa avdelningar samt medelst så kallad växelutbildning.

Med hänsyn till det för närvarande ringa elevantalet i första årskursen av angivna avdelningar torde det icke vara möjligt att till hösten 1943 erhålla fullt elevantal i flygmekanikeravdelningarna, utan att andra åtgärder vidtagas. Lämpligaste vägen att utfylla elevantalet synes vara att tills vidare även tillåta lämpliga ynglingar med liknande utbildning vid arbetsmarknadskommissionens beredskapskurser få tillträde till ifrågavarande flygmekanikeravdelningar.

I anslutning till vad sålunda anförts har flygförvaltningen föreslagit, att från och med läsåret 1943/44 måtte organiseras 20 särskilda flygmekanikeravdelningar. Engångskostnaderna för dessa ha preliminärt beräknats till 632,000 kronor. Avdelningarnas förläggning m. m. framgår av följande sammanställning.

S k o l o r	Antal flyg- mekanikeravd.	Preliminärt beräk- nade engångs- kostnader Kronor
Hälsingborgs stads skolor för yrkesundervisning . .	1	60,000
Karlskrona stads centrala verkstadsskolor	2	49,000
Norrköpings stads yrkesundervisningsanstalter . . .	2	137,000
Stockholms stads lärlings- och yrkesskolor	2	10,000
Uppsala stads skolor för yrkesundervisning	1	48,000
Göteborgs stads skolor för yrkesundervisning	2	77,000
Uddevalla verkstadsskola	6	145,000
Västernorrlands läns landstings centrala verkstads- skola, Sundsvall	1	10,000
Norrbottnens läns landstings centrala verkstads- skola, Strömbacka, Piteå	2	48,000
Västerbottnens läns landstings centrala verkstads- skola, Vännäs	1	48,000
Summa 20		632,000.

Under förutsättning att flygmekanikerutbildningen anordnas i enlighet med vad flygförvaltningen sålunda ifrågasatt, har ämbetsverket vidare föreslagit, att förhöjda stipendier eller högst 60 kronor per månad skulle utgå endast under andra årets specialutbildning till elev, som förbundit sig att efter slutad utbildning taga anställning vid flygvapnet.

Statens arbetsmarknadskommission har anfört bland annat följande.

Det av flygförvaltningen nu framlagda förslaget — att 300 av de nuvarande eleverna vid vissa av verkstadsskolornas avdelningar efter frivillig anmälan skulle uttagas för fortsatt utbildning under deras andra utbildningsår vid särskilt anordnade flygmekanikeravdelningar — skulle, om den föreslagna uttagningen kommer till stånd, medföra icke oväsentliga olägenheter för industrien och hantverket. På grund av den brist på yrkesutbildad arbetskraft, som för närvarande råder inom industrien, är det tillskott av sådan arbetskraft, som verkstadsskolorna kunna erbjuda, synnerligen värdefullt. Denna brist blir givetvis mera kännbar, därest 300 elever, som beräknats skola kunna tillföras produktionen, i stället komma att tagas i anspråk för att rekrytera flygvapnets kader av fast anställt manskap. Vid bedömande av frågan om ifrågavarande 300 elever böra på av flygförvaltningen föreslaget sätt tillföras flygvapnet eller fortsätta sin redan påbörjade utbildning i syfte att efter genomgången utbildning vid verkstadsskolorna tillföras industrien, torde icke böra förbises, att ifrågavarande elever äro erforderliga såsom arbetskraftstillskott för industrien i händelse att landet råkar i krig. I dylikt fall har verkstadsindustrien förutsatts skola kunna disponera dessa elever, bland annat, med hänsyn till att industrien beräknas skola få sig ålagt att utföra reparationer å motormateriel m. m. för krigsmaktens räkning. Den verkställda utredningen har emellertid givit vid handen, att eleverna i fråga äro i hög grad önskvärda för att tillgodose flygvapnets behov av fast anställt manskap, som före tillträdet av anställningen vid försvarsväsendet genomgått

sådan grundläggande yrkesutbildning, att de efter förhållandevis kort ytterligare utbildningstid i tjänst vid flygvapnet skola bli fullt användbara i mekaniker- och liknande tjänst vid flygvapnet. Vid detta förhållande och därest en mera rationell lösning av rekryteringsfrågan för närvarande icke kan genomföras, finner sig statens arbetsmarknadskommission icke böra motsätta sig att försök kommer till stånd att provisoriskt organisera den för tjänsten vid flygvapnet erforderliga förutbildningen på i huvudsak det sätt, som av flygförvaltningen föreslagits. I viss utsträckning torde det bli möjligt att i stället tillhandahålla industrien det erforderliga arbetskraftstillskottet genom att industrien tillföres elever från de av kommissionen anordnade beredskapskurserna. Sådana kurser måste alltså förutsättas skola anordnas även i fortsättningen.

Av flera orsaker synes det dock kunna ifrågasättas om möjligheter förefinnas att erhålla det beräknade elevantalet av 300 i de särskilda flygmekanikeravdelningarna vid yrkesskolorna genom att bereda nuvarande elever i angivna yrkesavdelningar i skolornas första årskurs tillträde till flygmekanikeravdelningarna.

Det synes icke vara utrett, huruvida erforderligt intresse finnes hos eleverna för övergång från den utbildningsväg och därmed från den bana, som de tänkt sig vid sitt inträde i yrkesskolorna, till utbildning, med vars genomgång skulle vara förbundet skyldighet att söka anställning i manskapsbeställning vid flygvapnet för viss tid, som icke angivits av flygvapnets myndigheter, men som väl icke torde komma att understiga den vanliga kontraktstiden för första anställning, d. v. s. en tid av fyra år. Det bör i sammanhanget beaktas, att eleverna i fråga hava synnerligen lätt att få anställning inom industrien, att dessa elever i allmänhet visat sig besitta särskilda förutsättningar att inom industrien vidare utbildas till verktygsarbetare, och att de som sådana kunna räkna med att erhålla icke oväsentligt bättre löneförhöjningar än dem, som enligt gällande avlöningsbestämmelser utgå till vid försvarsväsendet nyanställt fast anställt manskap.

Vidare måste vid bedömande av möjligheterna att kunna intressera verkstadsskolornas elever att övergå till de föreslagna särskilda flygmekanikeravdelningarna beaktas, vilka ekonomiska konsekvenser detta medför för eleverna under deras andra utbildningsår. Även om de komma att erhålla stipendium av 60 kronor för månad under utbildning i flygmekanikeravdelning, komma åtskilliga elever likväl att åsamkas ekonomiska svårigheter. Möjligheten att genomgå en tvåårig verkstadsskola hava för flertalet elever byggt därpå, att de antingen kunna bo i sina hem under utbildningstiden eller ock att de, förutom stipendium, erhålla kommunala bidrag under tiden för utbildningen. Särskilt kunna ekonomiska svårigheter uppkomma vid övergång till flygmekanikeravdelningarna, som endast skulle organiseras vid vissa angivna skolor, i det fall, att inträde vid flygmekanikeravdelning kommer att medföra överflyttning till annan skola än den, där de varit elever under första utbildningsåret. Svårigheterna ökas ytterligare, därest den skola, till vilken de överflyttas, icke har internatförläggning för eleverna. Sådan finnes icke vid alla de skolor, som enligt flygförvaltningens förslag skulle anordna de särskilda flygmekanikeravdelningarna.

Möjligheterna att redan från och med läsåret 1943/44 organisera 20 flygmekanikeravdelningar måste också komma att minskas därigenom, att icke alla föreslagna skolor då kunna disponera erforderliga lokalutrymmen för dylika kurser. Sålunda gäller i fråga om Norrköpings stads yrkesundervisnings-

anstalter, att dessa icke hösten 1943 torde kunna organisera beräknade två avdelningar. Här fordras nämligen en väsentlig utbyggnad av skollokalerna redan för att tillgodose övrigt behov av undervisningslokaler och en ny större verkstadsskolebyggnad är också planerad. Först i samband med denna byggnads tillkomst torde erforderligt utrymme kunna beredas för flygmekanikeravdelningar. Med hänsyn till denna byggnadsfrågas nuvarande läge, torde det icke förefinnas praktiska möjligheter för att byggnaderna skola kunna uppföras och disponeras för avsett ändamål redan hösten 1943.

På grund av angivna omständigheter kan det ifrågasättas, huruvida det blir möjligt att kunna erhålla ens tillnärmelsevis 300 elever i den ordning, som av flygförvaltningen beräknats. För bedömande av möjligheterna härför bör en undersökning snarast möjligt komma till stånd rörande intresset hos eleverna vid de av flygförvaltningen angivna yrkesavdelningarna i yrkesskolorna. Visar denna undersökning, att elevantalet i flygmekanikeravdelningarna väsentligen skulle komma att understiga det beräknade erforderliga antalet av 300 elever, bör — för att undvika ytterligare tidsutdräkt med denna särskilda yrkesutbildnings igångsättande — möjlighet öppnas att fylla ut elevantalet upp till 300 med ynglingar, vilka icke före inträdet i flygmekanikeravdelningen genomgått någon verkstadsskolutbildning. För sistnämnda kategori elever skulle utbildningen alltså komma att inskränka sig till att omfatta allenast ett utbildningsår före inträdet i tjänst vid flygvapnet. Även om denna utbildning icke kan giva samma utbyte och utgöra samma grund för den fortsatta utbildningen efter vunnen anställning vid flygvapnet, torde det likväl för flygvapnets del vara av väsentligt värde att i tjänst vid vapnet erhålla ynglingar, vilka genomgått ett års utbildning inom området. Hittills har vapnet ju måst rekryteras med ynglingar, vilka i allmänhet helt saknat förutbildning inom yrkesområdet, då anställningen vid flygvapnet tillträtts. Visar sig den sålunda förvärvade ettåriga utbildningen för dessa ynglingar vara för knapphändig som grund för den fortsatta utbildningen och tjänstgöringen vid flygvapnet synes det lämpligaste vara, att utbildningen i flygmekanikeravdelningarna för dessa elever utökas med ännu ett år, därest läget vid dåvarande tidpunkt medger en dylik förlängning.

Emellertid bör för att säkerställa rekryteringen av flygvapnets manskap tagas i övervägande, huruvida icke yngling, som vid tillträdet av anställning vid flygvapnet har denna förutbildning, bör få räkna sig detta till godo för tillträdande av högre lön än menigs begynnelselön eller att tidigare än nu är fallet för ynglingar, vilka sakna förutbildning, erhålla rätt att uppbära mekanikertillägg. Denna fråga har icke blivit berörd i den föreliggande utredningen. Ynglingarnas löne- och befordringsförhållanden efter anställningens tillträdande vid flygvapnet böra dock snarast klarläggas för att yrkesskolorna skola kunna lämna erforderliga besked, då frågor härom framställas i samband med att yngling överväger att söka inträde i flygmekanikeravdelning.

Sammanfattningsvis har arbetsmarknadscommissionen anfört, att commissionen sålunda ansåge sig kunna tillstyrka, att det av flygförvaltningen framlagda förslaget provisoriskt genomföres under förutsättning, dels att i de särskilda flygmekanikeravdelningarna såsom elever kunna intagas jämväl ynglingar, vilka icke tidigare varit elever i verkstadsskola, i den mån detta blir erforderligt för att det beräknade elevantalet i dessa avdelningar skall uppgå till avsett antal, dels ock att avdelningarna må kunna förläggas till andra sko-

lor än de av flygförvaltningen angivna, därest ytterligare utredning skulle giva vid handen, att av flygförvaltningen angiven skola icke kan mottaga av nämnda ämbetsverk beräknat antal avdelningar. Kommissionen har emellertid tillika uttalat, att det är önskvärt att denna för beredande av anställning vid flygvapnet avsedda yrkesutbildning för framtiden organiseras såsom särskild linje med direkt inriktning på den framtida anställningen vid flygvapnet och utan att bygga på annan yrkesavdelning vid verkstadsskola. Endast härigenom kan denna för flygvapnets behov avsedda utbildning enligt kommissionens mening så organiseras, att den icke kommer att konkurrera med industrien och dess behov att få sig tillfört i yrkesskolorna utbildade ynglingar.

Arbetsmarknadskommissionen har vidare framhållit angelägenheten av att frågan om ett mera definitivt ordnande av denna utbildningsfråga finner sin lösning snarast möjligt och helst redan från och med läsåret 1943/44. Därest en tvåårig utbildning anses erforderlig, bör enligt kommissionens mening sålunda utbildningen igångsättas i en första årskurs redan hösten 1943 för att nu föreslagna provisorium icke skall behöva fortgå jämväl under läsåret 1944/45. En sådan förlängning av provisoriet kunde kommissionen icke tillstyrka med hänsyn till behovet av yrkesutbildad arbetskraft inom näringslivet.

Skolöverstyrelsen har i utlåtande den 16 januari 1943 förklarat sig i hudsak icke ha något att erinra mot att flygmekanikerutbildningen under budgetåret 1943/44 anordnas i enlighet med flygförvaltningens förslag men har motsatt sig en sådan anordning för framtiden. I likhet med arbetsmarknadskommissionen har överstyrelsen ansett möjlighet böra hållas öppen att förlägga de särskilda flygmekanikeravdelningarna till andra skolor än de, som av flygförvaltningen angivits.

Beträffande möjligheterna att rekrytera de särskilda flygmekanikeravdelningarna med elever från förefintliga verkstadsskolor har överstyrelsen anført följande.

Genom cirkulärskrivelse den 31 december 1942 har skolöverstyrelsen anmodat rektorerna vid förefintliga verkstadsskolor för bil- och motormekaniker, bil- och flygmotormekaniker samt mekaniker och metallarbetare att till överstyrelsen inkomma med uppgift om antalet av de elever i åldern 16—18 år i första årskursen av nämnda verkstadsskolavdelningar, som förklara sig villiga att under andra årskursen genomgå flygmekanikerutbildning. De på denna cirkulärskrivelse inkomna svaren giva inom den angivna åldersgruppen en slutsumma å 192, varvid dock bör bemärkas, att i åtskilliga fall vissa ekonomiska förutsättningar böra vara uppfyllda, om den från skolan uppgivna elevanslutningen skall kunna påräknas.

Vad såväl flygförvaltningen som arbetsmarknadskommissionen förmodat i fråga om anslutningens otillräcklighet synes sålunda hava besannats. Fråga uppstår då, om bristen skall utfyllas genom intagning av elever från beredskapskurser eller av helt utbildade. Såvitt överstyrelsen kan finna, hava beredskapskurserna tillkommit för att snabbt tillgodose industriens mest trängande behov av tempoarbetare. Av arbetsmarknadskommissionens utta-

lande framgår, att beredskapskurserna måste fortsätta för att kompensera den genom flygmekanikerutbildningen förorsakade minskningen av industriens rekrytering från verkstadsskolorna. Det måste då anses olägligt, att beredskapskurserna tagas i anspråk även för flygmekanikerutbildningens rekrytering. Överstyrelsen ansluter sig därför till kommissionens förslag om utfyllnad av elevantalet i andra årskursen genom intagning av nya ettårs-elever utan föregående verkstadsutbildning.

Skolöverstyrelsen har föreslagit, att särskilda inackorderingsbidrag skulle i vissa fall kunna utgå vid sidan av stipendierna. Härom har överstyrelsen anfört följande.

Ett stipendiebelopp, uppgående till högst 60 kronor för månad och elev, kan anses tillräckligt endast i fråga om elever, som under andra årskursen kunna kvarstanna vid den anstalt, som de tillhört under första årskursen. För de elever, som för övergång till flygmekanikerutbildning under andra årskursen måste förflyttas till annan ort än den, å vilken de genomgått första årskursen, torde övergången i regel icke kunna ekonomiskt ordnas, om icke stipendier eller uppehållsbidrag givas efter förmånligare grunder än de nyss nämnda. Vid en vanlig verkstadsskola eller central verkstadsskola avser utbildningen i regel ungdom inom skolans kommunala intressesfär och yrken, som äro av särskild betydelse för näringslivet inom samma sfär. Under dessa förhållanden är det naturligt att skolornas huvudmän och eljest för skolans verksamhet intresserade kommuner i mån av behov utfylla elevernas uppehållskostnader utöver beviljade stipendier med särskilda inackorderingsbidrag. Vid flygmekanikerutbildningen ter sig denna fråga annorlunda för de kommunala myndigheterna. Även om eleven utbildas vid en skola inom det skolområde, där han har hemortsrätt och i ännu högre grad om han överföres till skola utanför detsamma, kan hans utbildning icke påräknas tillföra ortens näringsliv något tillskott i arbetskraft, annat än i de fall då han möjligen såsom mindre lämplig refuserats av flygvapnet. Något större intresse att genom kommunalt uppehållsbidrag utfylla vad som behöves utöver beviljat stipendium torde under sådana förhållanden icke vara att motse. Det torde därför vara behöfligt att genom förbättrade stipendiegrunder trygga uppehållsmöjligheterna för eleverna även i de fall, där uppehållskostnaderna bliva högre för eleverna och därtill kanske mindre avlastade på kommunal väg än som sker särskilt vid de centrala verkstadsskolorna. Enligt överstyrelsens uppfattning bör särskilt uppehållsbidrag av statsmedel utgå åtminstone till elever, som efter överflyttning eller direkt utan föregående verkstadsutbildning intagas i andra årskursen av skola utanför det kommunala skolområde, till vilket de höra, motsvarande minst det kommunala inackorderingsbidrag som eleverna vid de centrala verkstadsskolorna nu åtnjuta från sina hemkommuner. Detta inackorderingsbidrag utgör numera i regel 15 kronor för elev och månad. Vad därutöver fordras för inackorderingskostnadens täckande torde åtminstone till väsentlig del kunna täckas av skolans inkomst å levererade arbeten, i den mån denna inkomst icke måste tagas i anspråk för täckande av arbetsmaterial, hjälpmaterial, kraft och liknande kostnader eller för personliga arbetspremier och andra förmåner åt eleverna.

I fråga om hemmaboende elever och elever, som kunna få sin utbildning vid skola inom deras kommunala skolområde, torde, givetvis efter behovsprovning, böra kunna tillämpas de förmånligaste beräkningsgrunder, som

kunna komma i fråga vid central verkstadsskola, alltså högst 60 kronor för elev och månad för helinackorderade elever och högst 45 kronor för elev och månad för hemmaboende elever.

Med ledning av den av skolöverstyrelsen verkställda undersökningen rörande möjligheterna att rekrytera de av flygförvaltningen föreslagna 20 särskilda flygmekanikeravdelningarna med elever från befintliga verkstadsskolor har överstyrelsen beräknat medelsbehovet för budgetåret 1943/44 till stipendier, inberäknat av överstyrelsen förordade särskilda inackorderingsbidrag för vissa elever, till i runt tal 200,000 kronor.

Engångskostnaderna för samma avdelningar har skolöverstyrelsen ansett kunna beräknas till av flygförvaltningen angivet belopp, 632,000 kronor. De årliga kostnaderna för 40 flygmekanikeravdelningar har överstyrelsen i sitt tidigare utlåtande beräknat till 427,600 kronor. Driftkostnaderna för ifrågasvarande 20 avdelningar under budgetåret 1943/44 har överstyrelsen ansett böra beräknas till hälften av nämnda belopp eller till 213,800 kronor.

Om flygvapnets rekryteringsbehov vid utgången av budgetåret 1944/45 skall vara säkrat och en tvåårig utbildning anses behövlig, erfordras emellertid, har skolöverstyrelsen framhållit, jämväl anordnande under budgetåret 1943/44 av en första årskurs vid 20 yrkesavdelningar. Med hänsyn särskilt till lokalfrågornas lösning har det icke syntts överstyrelsen möjligt att under den tid, som återstår till början av budgetåret 1943/44, skapa erforderliga förutsättningar för igångsättande av alla dessa avdelningar.

Med reservation för de osäkra faktorer, som kunna komma att påverka anslagsbehovet, har skolöverstyrelsen funnit sig böra för budgetåret 1943/44 beräkna såsom bidrag till inrättande av flygmekanikeravdelningar i runt tal 1,400,000 kronor, såsom bidrag till driften av samma avdelningar i runt tal 300,000 kronor och såsom bidrag till elevstipendier i runt tal 300,000 kronor.

Av närmare angivna skäl har skolöverstyrelsen ansett ifrågasvarande kostnader böra redovisas under tre särskilda förslagsanslag å åttonde huvudtiteln.

Statskontoret har anfört, att den föreliggande utredningen syntes giva vid handen, att för tillgodoseende av flygvapnets behov av volontärer i yrkesgrenarna mekaniker och vapensmeder en särskild utbildning vore önskvärd, som speciellt inriktade sig på den blivande anställningen vid flygvapnet. Övervägande skäl — icke minst av ekonomisk art — syntes enligt ämbetsverkets mening tala för att denna grundläggande yrkesutbildning förlades till redan befintliga yrkesskolor och sålunda icke till särskilda inom flygvapnet inrättade verkstadsskolor. Statskontoret har emellertid icke funnit de omständigheter, som av chefen för flygvapnet anförts för en tvåårig utbildning, tillfyllest moti-

vera en utbildning av denna längd utan föreslagit, att utbildningskurserna vid yrkesskolorna begränsas till ett år.

Även om det ur flygvapnets synpunkt framstår som önskvärt, att de blivande volontärerna erhålla en så gedigen utbildning som möjligt, innan antagning sker, är det å andra sidan uppenbart, att kraven på förutbildning icke få ställas för höga, då det gäller rekryteringen till tjänster med de lönevillkor, om vilka här är fråga. Möjlighet torde för övrigt föreligga för aspiranterna att de första åren i flygvapnets tjänst under erfaren ledning komplettera den grundläggande yrkesutbildningen. Det bör nämligen uppmärksammas, att även under de senaste åren, då vapnets upporganisation intensifierats, ifrågavarande befattningar till väsentlig del måst rekryteras med personal utan särskilda förkunskaper. Om därför nu åtgärder vidtagas för anordnande av en grundläggande utbildning under ett år, speciellt anpassad för flygvapnets behov, synes därmed ett väsentligt förbättrat läge uppnås.

Enligt statskontorets förmenande torde med hänsyn till det anförda utbildningskurserna vid yrkesskolorna böra begränsas till ett år. Dessa kurser synas i fråga om timplaner och ämnesval böra givas sådan inriktning, att de göra eleverna skickade att efter avslutad utbildning antagas vid flygvapnet. För tillträde till dylik kurs torde icke böra uppställas krav på att vederbörande undergått viss yrkesutbildning; däremot bör givetvis tidigare verkstadspraktik vara av värde. Det ringa fåtal av eleverna, som efter genomgången utbildning icke kan förutsättas erhålla anställning vid flygvapnet, lärers böra beredas möjlighet att i verkstadsskola eller vid beredskapskurs erhålla kompletterande utbildning i syfte att underlätta deras anställning inom industrien.

Anordnas utbildningen efter i huvudsak i de riktlinjer, som ovan skisserats, torde de av flygvapnet påtalade olägenheterna med en kortare utbildningstid än två år undanröjas. Vidare kommer vid en dylik lösning av frågan flygvapnet icke att konkurrera med den civila marknaden om den yrkeskolade arbetskraften. Slutligen torde även utbildningstidens förkortning vara ägnad att häva de av arbetsmarknadskommissionen uttalade betänkligheterna mot den nuvarande lönesättningen vid första anställning inom flygvapnet.

Statskontoret har tillstyrkt, att kostnaderna för anordnandet av kurserna helt skola gäldas av statsmedel. Dock borde enligt ämbetsverkets mening i de fall, då inom vederbörande yrkesskola eller på annat sätt kommunen kunde tillhandahålla lokaler, särskild ersättning härför icke beviljas av statsmedel. Stipendierna böra enligt statskontorets mening begränsas till ett belopp av högst 60 kronor för månad under förutsättning, att eleven förbinder sig att efter avslutad utbildning söka anställning vid flygvapnet. Överstyrelsens förslag att i vissa fall vid sidan av stipendierna skulle utgå inackorderingsbidrag med 15 kronor i månaden har statskontoret motsatt sig. I det fall, då stipendiet icke räckte för bestridande av hela kostnaden för obemedlad elevs inackordering å kursorten, syntes enligt ämbetsverkets mening dennes hemortskommun böra bidra med återstoden.

I likhet med skolöverstyrelsen har statskontoret ansett lämpligt, att ifråga-

varande kostnader redovisas under tre särskilda förslagsanslag å åttonde huvudtiteln. Under förutsättning att i enlighet med statskontorets förslag endast ettåriga kurser anordnas, har statskontoret, som framhållit, att utredningen i ärendet icke gäve ledning för bedömande av skäligheten av de beräknade engångskostnaderna, angivit följande medelsbehov: för bidrag till inrättande av flygmekanikeravdelningar 630,000 kronor, för driften av dessa avdelningar 200,000 kronor samt för bidrag till elevstipendier 170,000 kronor.

Statskontoret har emellertid föreställt sig, att med hänsyn till svårigheterna för maskinanskaffning och dylikt samtliga de planerade 20 avdelningarna icke kunde beräknas börja sin verksamhet redan sommaren 1943. Det vore därför enligt vad ämbetsverket vidare anfört måhända icke behövt, att högre belopp än förslagsvis 175,000 respektive 150,000 kronor anvisades till driftkostnader och stipendier under budgetåret 1943/44.

Departement-
schefen.

För flygvapnet är det av den största betydelse att vid rekryteringen av det fast anställda manskapet erhålla personal, som redan före anställningen besitter goda praktiska färdigheter dels i skötsel, vård och reparationer av förbränningsmotorer och vapen m. m., dels i utförandet av arbeten med både metaller och trä såsom arbetsmateriel. Erfarenheten har nämligen visat, att de volontärer, som vid antagningen besitta nämnda färdigheter, i allmänhet på ett avsevärt tidigare stadium än övriga volontärer kunna insättas i flygstations-tjänst. Ej minst under nuvarande förhållanden är det i hög grad önskvärt, att volontärerna efter förhållandevis kort ytterligare utbildningstid i tjänst vid flygvapnet bliva fullt användbara i mekaniker- och liknande tjänst. Till följd av flygmaterielens utveckling har härjämte behovet av ökad yrkesskicklighet hos flygvapnets stammanskap alltmera framträtt. Hittills har emellertid flygvapnets volontärbeställningar i brist på sökande med förutbildning inom yrkesområdet till väsentlig del måst rekryteras med ynglingar, som helt saknat sådan förutbildning. Det är därför angeläget, att åtgärder skyndsamt vidtagas i syfte att möjliggöra rekryteringen av nämnda beställningar med ynglingar, som före anställningen erhållit viss yrkesutbildning.

Efter verkställd utredning av frågan om anordnande av yrkesutbildning för ynglingar, som önska anställning vid flygvapnet, har chefen för flygvapnet framlagt förslag i ämnet, vilket i huvudsak innebär, att flygvapnets årliga rekryteringsbehov av volontärer i yrkesgrenarna flyg-, vapen- och torpedmekaniker skall tillgodoses genom anordnande av ett antal verkstadsskolavdelningar för flygmekaniker, anknutna till vissa centrala verkstadsskolor och andra kommunala yrkesundervisningsanstalter.

I likhet med de i ärendet hörda myndigheterna anser jag det lämpligt, att ifrågavarande yrkesutbildning anknytes till det kommunala yrkesskolväsendet.

Enligt chefens för flygvapnet förslag bör verkstadsskolutbildningen göras

tvåårig, medan statskontoret ansett, att utbildningstiden borde kunna begränsas till ett år. Efter samråd med chefen för försvarsdepartementet anser jag mig i princip böra förorda en tvåårig utbildningstid.

Flygvapnets årliga behov av volontärer i yrkesgrenarna flyg-, vapen- och torpedmekaniker beräknas vid fullt uppsatt vapen till omkring 300. Med denna utgångspunkt anser chefen för flygvapnet erforderligt, att utbildningsorganisationen gives en sådan omfattning, att vid tvåårig utbildningstid 600 elever samtidigt kunna erhålla undervisning. Då högsta antalet elever icke anses böra överstiga 15 per avdelning, erfordras enligt chefens för flygvapnet beräkningar, att 40 yrkesavdelningar anordnas för flygmekaniker. Mot dessa beräkningar har jag i och för sig icke funnit anledning till erinran.

Det är, såsom arbetsmarknadskommissionen uttalat, önskvärt, att denna yrkesutbildning för framtiden organiseras såsom en särskild linje med direkt inriktning på den framtida anställningen vid flygvapnet och således utan att bygga på annan yrkesutbildning vid yrkesskola. Då det emellertid är av vikt, att flygvapnet så snart som möjligt kan tillföras volontärer, vilka före anställningen erhållit en sådan grundläggande skolning, att de efter förhållandevis kort utbildningstid i tjänst vid flygvapnet bliva fullt användbara i mekaniker- eller liknande tjänst, anser jag mig i likhet med flygförvaltningen, skolöverstyrelsen och arbetsmarknadskommissionen böra förorda, att under nästa budgetår — vid sidan av tvååriga yrkesavdelningar för flygmekaniker — jämväl anordnas ettåriga sådana avdelningar, till vilka i första hand böra efter frivillig anmälan uttagas ynglingar, som under innevarande skolår genomgå första årskursen vid vissa av verkstadsskolornas yrkesavdelningar.

För att tillgodose flygvapnets rekryteringsbehov hösten 1944 och påföljande höst av ynglingar, som före tillträdet av volontäranställning erhållit viss förberedande yrkesutbildning, vore det önskligt, att 20 ettåriga och samma antal tvååriga yrkesavdelningar för flygmekaniker kunde igångsättas redan instundande höst. Av skilda skäl torde det dock icke bliva möjligt att redan då påbörja utbildningen vid sammanlagt 40 yrkesavdelningar. Med hänsyn härtill och då det är synnerligen önskvärt, att flygvapnet så snart som möjligt erhåller tillgång till sökande med viss grundläggande yrkesutbildning, torde i första hand böra eftersträvas att i höst få erforderligt antal ettåriga avdelningar till stånd.

Enligt chefens för flygvapnet förslag, vilket i huvudsak tillstyrkts av skolöverstyrelsen och statskontoret, skall staten bestrida såväl engångskostnaderna som de årliga kostnaderna för utbildningsorganisationen. Jag finner icke tillräckliga skäl föreligga härför. Jag vill erinra om att flygvapnets manskapsbeställningar för närvarande locka ett stort antal sökande. År 1942 hade flygvapnet i runt tal 3,900 sökande till omkring 650 lediga manskapsbeställningar. Även om ifrågavarande yrkesutbildning i första hand är avsedd att tjäna flygvapnet och ur den synpunkten kan betraktas såsom ett speciellt statligt

intresse, så bör det emellertid ligga i såväl primärkommuners som landstings intresse att kunna erbjuda den uppväxande ungdomen en utbildning av ifrågasvarande slag. Jag håller för sannolikt, att det vore möjligt att på vanliga statsbidragsvillkor bygga upp ifrågasvarande utbildningsorganisation. I syfte att så snabbt som möjligt få erforderligt antal flygmekanikeravdelningar till stånd, vilket med hänsyn till rådande läge är nödvändigt, anser jag mig dock böra förorda, att Kungl. Maj:t utverkar bemyndigande att göra vissa avvikelser från gällande bidragsgrunder. Nämnda syfte torde tillgodoses, om staten påtager sig ökad andel av i huvudsak vissa engångskostnader för inrättande av flygmekanikeravdelningar. De ekonomiska betänkligheter, som från primärkommuners eller landstings sida kunna förefinnas mot anordnande av yrkesutbildning av ifrågasvarande slag, torde främst avse sådana kostnader.

Jämlikt gällande statsbidragsbestämmelser utgår statsbidrag till centrala verkstadsskolor för, bland annat, anskaffning av den första uppsättningen av sådan stadigvarande undervisningsmateriel (maskiner samt verktyg och dylikt), som prövas erforderlig, med nio tiondelar av de styrkta kostnaderna.

Kungl. Maj:t torde böra äga medgiva, att den kostnad i nämnda avseende, som betingas av att vid central verkstadsskola inrättas flygmekanikeravdelning, helt bestrides av statsmedel.

Enligt gällande författning angående understöd till kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning må till kommunala anstalter för yrkesundervisning utgå understöd till undervisningsmateriel med belopp, motsvarande hälften eller i vissa undantagsfall intill två tredjedelar av kostnaderna för densamma. Understöd utgår däremot icke till anskaffning av undervisningslokaler m. m. eller till anskaffning av inventarier och inredning av dylika lokaler.

Till kommunal anstalt för yrkesundervisning torde bidrag av statsmedel böra jämlikt Kungl. Maj:ts beprövande kunna utgå till sådana kostnader för anskaffning av undervisningslokaler samt av inventarier och inredning av dylika lokaler, som föranledas av att vid sådan anstalt inrättas flygmekanikeravdelning, med belopp, motsvarande högst hälften av de kostnader, som prövas skäligen. Kungl. Maj:t torde vidare böra äga medgiva, att hela kostnaden för anskaffning av den första uppsättningen stadigvarande undervisningsmateriel (maskiner samt verktyg och dylikt), som prövas erforderlig för flygmekanikeravdelning, bestrides av statsmedel.

Vid verkstadsskolorna för arbetslös ungdom ha kostnaderna för inventarier och inredning av undervisningslokaler och lokaler för administration m. m. samt för anskaffning av den första uppsättningen stadigvarande undervisningsmateriel helt gäldats av statsmedel. Däremot har understöd av statsmedel icke utgått till bestridande av kostnader för lokalanskaffning.

Därest yrkesavdelning för flygmekaniker inrättas vid verkstadsskola för arbetslös ungdom, torde understöd för sådan yrkesavdelning böra kunna utgå

enligt samma grunder, som tillämpas beträffande övriga vid arbetslöshetsskolan upprätthållna yrkesavdelningar. Kungl. Maj:t torde dock böra äga medgiva, att av statsmedel må bestridas jämväl sådana kostnader för lokalanskaffning samt för anskaffning av inventarier och inredning av lokaler för elevinternat, som betingas av att yrkesavdelning för flygmekaniker inrättas vid sådan skola. De kostnader för lokalanskaffning, som det härvid kan bli fråga om, torde närmast utgöras av kostnader för omändringsarbeten beträffande befintliga lokaler och kostnader för förhyrning av lokaler.

Jag vill i detta sammanhang erinra, att Kungl. Maj:t genom beslut den 9 april 1943 anbefallt skolöverstyrelsen att i enlighet med de direktiv, chefen för ecklesiastikdepartementet ägde meddela, utan dröjsmål verkställa och till ecklesiastikdepartementet inkomma med utredning i fråga om möjligheten att från och med arbetsåret 1943/44 taga någon av de nuvarande verkstadsskolorna för arbetslös ungdom i Göteborgs och Bohus län i anspråk för utbildning av flygmekaniker.

Om någon av dessa verkstadsskolor för arbetslös ungdom kommer att tagas i anspråk för utbildning av flygmekaniker, torde i samband med omläggningen av undervisningen vid skolan kunna uppstå vissa kostnader, som skäligen böra bestridas av statsmedel. Jag förutsätter, att Kungl. Maj:t skall äga göra de avvikelser från gällande bidragsgrunder, som kunna föranledas av en omorganisation av någon av sagda verkstadsskolor.

Det torde i enlighet med skolöverstyrelsens förslag vara lämpligt, att inköp av stadigvarande undervisningsmateriel för flygmekanikeravdelningar sker centralt för undvikande av konkurrens mellan de olika skolorna och för ernående av fasta och möjligen förmånligare priser.

Gällande stipendiegrunder innebära, att stipendier av statsmedel kunna efter behovsprövning utgå med högst 60 kronor för månad till elever vid verkstadsskolor för arbetslös ungdom samt med högst 45 kronor till elever vid kommunala anstalter för yrkesundervisning och vid centrala verkstadsskolor. Kungl. Maj:t äger emellertid under vissa förutsättningar medgiva en förhöjning vid central verkstadsskola av stipendiebeloppen, dock ej utöver hittillsvarande vid arbetslöshetsskolorna tillämpade maximum.

Till elever vid yrkesavdelningar för flygmekaniker torde stipendier i princip böra utgå enligt de grunder, som gälla beträffande stipendier till elever vid andra yrkesavdelningar vid den yrkesundervisningsanstalt, till vilken flygmekanikeravdelningen är knuten.

Jag har emellertid i det föregående tillstyrkt, att övergångsvis skola anordnas ettåriga yrkesavdelningar för flygmekaniker, till vilka i första hand torde efter frivillig anmälan böra uttagas ynglingar, som genomgått första årskursen vid vissa av verkstadsskolornas yrkesavdelningar. Jag anser mig därför böra förordna, att stipendier av statsmedel må kunna efter behovsprövning utgå med högst 60 kronor för månad till elever vid sådana ettåriga yrkesavdelningar

för flygmekaniker. Såsom förutsättning härför torde böra gälla, att eleverna för genomgående av flygmekanikerutbildningen måste inackorderas å den skolort, där utbildningen skall äga rum.

Vid mitt ställningstagande till frågan om stipendier till elever vid yrkesavdelningar och om bidrag till anordnande av sådana yrkesavdelningar har jag utgått från att till kommunala anstalter för yrkesundervisning knutna flygmekanikeravdelningar komma att rekryteras från vederbörande anstalts skolområde. Med hänsyn till att det är önskvärt, att de ettåriga yrkesavdelningarna för flygmekaniker i första hand rekryteras med elever, som tidigare erhållit viss yrkesutbildning, torde dock skyldighet böra föreligga för kommunal yrkesundervisningsanstalt att, om så erfordras, i sådan yrkesavdelning mottaga jämväl elever, som icke ha hemortsrätt inom anstaltens skolområde.

I enlighet med skolöverstyrelsens av statskontoret tillstyrkta förslag förordar jag, att bidrag till engångskostnader för inrättande av flygmekanikeravdelningar redovisas under ett särskilt förslagsanslag. Anslaget torde böra benämnas »Bidrag till inrättande av flygmekanikeravdelningar». Medelsbehovet för nämnda ändamål torde för nästa budgetår kunna beräknas till förslagsvis 800,000 kronor.

Med hänsyn till mitt ställningstagande till frågan om statsbidrag till driften av flygmekanikeravdelningar och till stipendier åt elever vid sådana avdelningar anser jag mig icke böra förorda, att — såsom föreslagits — jämväl kostnaderna för dessa ändamål redovisas under särskilda å åttonde huvudtiteln uppförda förslagsanslag. Nämnda kostnader torde böra bestridas i samma ordning som motsvarande kostnader för andra yrkesavdelningar vid den yrkesundervisningsanstalt, till vilken flygmekanikeravdelning är knuten.

Frågan om anvisande av medel till kursverksamhet för utbildande av lärare vid flygmekanikeravdelningar upptager jag till behandling i annat sammanhang.

II. Statsbidrag till vissa kostnader för centrala verkstadsskolor.

Såsom framgår av den i det föregående (sid. 3 f.) lämnade redogörelsen för statsbidragsgrunderna för centrala verkstadsskolor ankommer det på Kungl. Maj:t att efter riksdagens hörande i varje särskilt fall pröva och avgöra, huruvida och i vilken utsträckning statsbidrag må utgå såsom ersättning för sådana kostnader för anskaffning av undervisningslokaler samt lokaler för elev-internat, administration m. m., som bestritts före skolas erkännande som central verkstadsskola.

Verkstadsskolutredningen hade i sitt den 30 september 1938 framlagda betänkande angående centrala verkstadsskolor m. m. (stat. off. utr. 1938: 26),

vari bland annat föreslagits inrättande av ett system centrala verkstadsskolor, i vilket verkstadsskolorna för viss arbetslös ungdom borde i viss utsträckning inlemmas, uttalat, att statsbidrag icke borde utgå för kostnader för byggnader och dylikt, som huvudmannen nedlagt före skolans erkännande som centrala verkstadsskola.

I anledning av de sakkunnigas ställningstagande i berörda statsbidragsfråga, vilket mött gensagor från vissa håll, anförde jag i propositionen 1941:71 (sid. 77) följande.

För min del utgår jag ifrån att de sakkunnigas förslag i förevarande avseende i huvudsak grundar sig på det övervägandet, att staten genom statsbidragen till engångskostnader avser att befrämja en *utökning* av yrkesutbildningsmöjligheterna och att staten ur denna synpunkt icke har anledning att i samma grad understödja åtgärder, som redan vidtagits. Denna uppfattning anser jag mig böra i princip biträda. Möjligen kan det dock leda till alltför hårda konsekvenser, särskilt i samband med arbetslöshetsskolornas omorganisation till centrala verkstadsskolor, därest principen tillämpades helt utan undantag. I vissa fall kan måhända statsbidrag såsom ersättning för redan nedlagda kostnader befinnas skäligt. Prövningen av vidtagna åtgärders ändamålsenlighet ur de synpunkter, som här komma i fråga, bör emellertid ske med återhållsamhet. Jag finner övervägande skäl tala för att framställningar om statsbidrag i nu föreliggande fall underställas riksdagen i samband med den årliga beräkningen av anslag till understöd åt de centrala verkstadsskolorna. Såsom av handlingarna i ärendet framgår, föreligger ett sådant fall i Västerbottens län, där i Vännäs av landstinget uppförts en verkstadsbyggnad, som eventuellt kan komma att tagas i anspråk för central verkstadsskola i detta län.

Riksdagen (skrivelse 1941:197) godkände vad jag anfört angående statsbidrag till bestridande av kostnader, som huvudmannen nedlagt på byggnader och dylikt före skolans erkännande som centrala verkstadsskola.

Såsom framgår av propositionen 1942:171 beräknade skolöverstyrelsen i sin framställning den 5 februari 1942 angående anslagsbehov för centrala verkstadsskolor för budgetåret 1942/43 anslag även för ersättning för anskaffning av undervisningslokaler m. m., som av huvudmännen för vissa av de dåvarande verkstadsskolorna för viss arbetslös ungdom bestritts, innan frågan om skolornas erkännande såsom centrala verkstadsskolor avgjorts. Överstyrelsen ansåg rimligt, att statsbidrag till havda kostnader för anskaffande av lokaler, i den mån dessa befunnes lämpliga att användas för centrala verkstadsskolor, utginge i sådana fall, då lokalanskaffningen skett i omedelbart syfte att bereda utrymme åt arbetslöshetsskolorna.

Statskontoret framhöll i utlåtande den 18 februari 1942, att de av överstyrelsen sålunda uppställda förutsättningarna för statsbidrag icke syntes tillräckliga. Såsom ett oeftergivligt villkor borde nämligen enligt statskontorets mening gälla, att lokalerna icke blott vore lämpliga för sitt ändamål utan så beskaffade, att de icke inom överskådlig framtid behövde ersättas

med nya. Statsbidrag syntes således huvudsakligen böra utgå för lokaler, som vore relativt nyuppförda eller nyligen underkastats genomgripande ombyggnad och modernisering. Vidare syntes enligt ämbetsverkets mening ersättning böra lämnas allenast för kostnader av större storleksordning.

Under erinran om att enligt gällande statsbidragskungörelse frågan, huruvida och i vilken omfattning statsbidrag må utgå till kostnader av ifrågavarande slag, för varje särskilt fall skulle underställas riksdagen, framhöll jag för egen del, att jag emellertid icke funnit den då förebragta utredningen vara sådan, att den i befintligt skick kunde läggas till grund för ett förslag i ämnet till riksdagen. Dessförinnan syntes dessa ersättningsfrågor böra underkastas en närmare granskning av någon särskilt sakkunnig person, därvid de synpunkter syntes böra beaktas, som beträffande dem framhållits i propositionen 1941: 71 ävensom av statskontoret i dess nyssnämnda utlåtande.

Genom beslut den 18 september 1942 uppdrog Kungl. Maj:t åt *byggnadschefen i byggnadsstyrelsen, översten Ernst Lindh* att verkställa den av mig sålunda förordade granskningen av frågor rörande ersättning för vissa engångskostnader för anskaffande av undervisningslokaler m. m., som huvudmännen för verkstadsskolorna för arbetslös ungdom bestritt, innan frågan om skolornas erkännande såsom centrala verkstadsskolor avgjorts.

I skrivelse den 23 februari 1943 har Lindh framlagt utredning och förslag i ämnet. Häröver ha utlåtanden avgivits den 3 mars 1943 av skolöverstyrelsen och den 10 mars 1943 av statskontoret.

Den föreliggande utredningen avser Karlskrona stads centrala verkstadsskola, Värmlands läns landstings centrala verkstadsskola i Östanås (Älvåsen), Gävleborgs läns landstings centrala verkstadsskola i Tönshammar, Västerorrlands läns landstings centrala verkstadsskolor å Sandö och i Sundsvall samt Västerbottens läns landstings centrala verkstadsskola i Vännäs.

a) Karlskrona stads centrala verkstadsskola.

Genom beslut den 10 juli 1942 förklarade Kungl. Maj:t Karlskrona stads verkstadsskola för viss arbetslös ungdom erkänd såsom central verkstadsskola, räknat från och med den 1 juli 1942. Tillika medgav Kungl. Maj:t, att den centrala verkstadsskolan finge tills vidare omfatta femton närmare angivna yrkesavdelningar. Därjämte tilldelade Kungl. Maj:t Karlskrona stad statsbidrag för byggnadskostnader med *dels* femtio procent av de styrkta kostnaderna för uppförande av vissa undervisningslokaler m. m. för verkstadsskolan, dock högst 454,560 kronor, *dels ock* femtio procent av de styrkta kostnaderna för uppförande av lokaler för elevinternat, dock högst 195,000 kronor. Slutligen förklarade Kungl. Maj:t Sig vilja framdeles meddela beslut, huruvida och i vilken omfattning statsbidrag finge utgå såsom ersättning för redan havda kostnader för anskaffning av undervisningslokaler samt lokaler för administration m. m.

Utredningsmannen, som besökt verkstadsskolan den 12 januari 1943, har anfört bland annat följande.

Efter verkställd utredning beslöto Karlskrona stadsfullmäktige den 3 november 1935 att i enlighet med bestämmelserna i gällande yrkesskolstadgs snarast möjligt inrätta en verkstadsskola för viss arbetslös ungdom, vilken verkstadsskola skulle infogas i stadens yrkesskolorganisation; att för tillgodo-seende av verkstadsskolans och stadens yrkesskolors eljest föreliggande lokal-behov inköpa två aktiebolaget svenska tobaksmonopolet tillhöriga tomter nr 7 och 12 i kvarteret Lindblad i Karlskrona för en köpesumma av 155,000 kronor samt att på närmare angivna villkor elever från länets landsbygd skulle äga tillträde till verkstadsskolan. Skolverksamheten igångsattes i ja-nuari 1936.

Sedan staden och landstinget beträffande skolans framtida ställning enat sig om att skolan borde ombildas till en central verkstadsskola för Blekinge med Karlskrona stad som huvudman, därvid landstinget skulle utse vissa ledamö-ter i skolans styrelse, ingav staden den 11 oktober 1941 en underdånig ansö-kan avseende dels erkännande av verkstadsskolan för arbetslös ungdom som central verkstadsskola med staden som huvudman och dels statsbidrag för anskaffning av undervisningslokaler m. m.

På fastigheten voro vid förvärvet uppförda en lagerbyggnad och en fabriks-byggnad av tegel samt tre enklare träbyggnader.

Lagerbyggnaden, som är belägen inne på tomten efter dess västra gräns-linje och som å en handlingarna i ärendet bilagd situationsplan betecknas B 1, innehöll vid köpet tre våningar och har sedermera påbyggt en våning. Byggnaden har kompletterats med ett nytt trapphus, som är gemensamt för denna byggnad och en norr därom uppförd nybyggnad, betecknad B 4. Nya fönster ha upptagits. Golven äro av sekunda parkett i bottenvåningen och våningen en trappa upp. I övrigt hava inlagts vanliga furugolv. Varje våning inrymmer endast en lokal av omkring 135 kvm golvyta.

Det uppgavs, att denna byggnad uteslutande användes för centrala verk-stadsskolans räkning.

Förutvarande fabriksbyggnaden, som är belägen å tomtens södra del med sin huvudfasad efter Ölandsgatan och som å situationsplanen betecknats B 2, innehöll vid köpet två våningar och har sedermera påbyggt med en våning. Byggnaden har dessutom genomgått en omfattande ombyggnad. Av den ur-sprungliga byggnaden kvarstår i huvudsak endast yttermurar och vissa bä-rande innerväggar. En tidigare genomfart i bottenvåningen har borttagits. Byggnaden är uppförd av tegel i tre våningar under plåttak. Bjälklaget i un-derbottenvåningen är utfört av betong. Övriga bjälklag äro av trä, under vissa mellanväggar förstärkta med järnbalkar. Nya golv äro inlagda överallt. I bottenvåningens hall- och korridorutrymmen äro golven av cementmosaik. I lärosalarna äro golven täckta med linoleum. I expeditionslokalerna och styrelserummet hava inlagts parkettgolv och i toalettavdelningarna golv av sintrade plattor. I de övriga våningarna äro trägolven belagda med linoleum utom i korridorerna, där parkettstav inlagts. Nya fönster och dörrar hava in-satts.

Byggnaden innehåller lokaler för både den centrala verkstadsskolan och de kommunala yrkesskolorna. Vissa lokaler användas av yrkesskolorna och verk-stadsskolan gemensamt.

Bottenvåningen inrymmer expeditionslokaler, därav ett nyligen iordningställt rum för kamrerare, bibliotek och styrelserum samt arkiv om tillsammans cirka 165 kvm yta, en lärosal om cirka 60 kvm yta, en större övningsbutik för yrkesskolorna samt en toalettavdelning, våningen en trappa upp fyra lärosalar om tillsammans cirka 240 kvm yta, av vilka en uteslutande utnyttjas av yrkesskolorna samt ett bibliotek — cirka 50 kvm yta — för verkstadsskolan, ävensom lärarrum, samt våningen två trappor fem läro- och ritsalar och ett laboratorium om tillsammans cirka 350 kvm yta, av vilka två uteslutande begagnas av yrkesskolorna.

I stadsfullmäktiges underdåniga skrivelse den 11 oktober 1941 anföres, att byggnaden användes i lika mån för yrkesskolorna och verkstadsskolan. Vid utredningsmannens besök hävdades emellertid, att lokalerna utnyttjades till större omfattning av centrala verkstadsskolan än av yrkesskolorna. Åt samma uppfattning ha stadsfullmäktige givit uttryck i en till Kungl. Maj:t ställd skrivelse av den 18 januari 1943. Till stöd för nämnda uppfattning ha till utredningsmannen lämnats detaljerade uppgifter om de olika lokalernas användning och de tider per dag de gemensamma lokalerna disponeras av yrkesskolorna och av verkstadsskolan. Av dessa uppgifter framgår, efter det desamma bearbetats och sammanställts i bilagda promemoria, att byggnaden användes till cirka 48 procent av yrkesskolorna och till cirka 52 procent av verkstadsskolan. Enligt utredningsmannens mening synes under sådana förhållanden stadsfullmäktiges uppgift, att byggnaden användes i lika mån av yrkesskolorna och verkstadsskolan böra godtagas.

Nybyggnaden, som på situationsplanen betecknats B 4, är belägen invid och norr om byggnaden B 1, med vilken densamma är förbunden medelst en sammanbindningsbyggnad. Byggnaden är uppförd i fyra våningar av tegel under plant tak av gasbetong, som belagts med isoleringslag. Bjälklagen äro av betong. Våningarnas ytinnehåll är cirka 145 kvm.

Byggnaden innehåller i bottenvåningen smedja med härdningsrum samt kapprum och kontor, i våningen en trappa upp elektrisk verkstad, i våningen två trappor upp möbelsnickeriverkstad med sprutbox och våningen tre trappor upp måleriverkstad. Våningen två trappor upp är avsedd att sedermera disponeras som polerarrum och sprutlackeringsverkstad.

Förutom ovan omnämnda utrymmen disponeras provisoriskt lokaler i de till rivning avsedda träbyggnaderna i avvaktan på att planerade nybyggnader hinna iordningställas.

Kostnaderna för byggnaderna B 1, B 2 och B 4 ha enligt handlingarna i ärendet upptagits till 74,000 kronor för byggnaden B 1, varav 50,000 kronor för byggnadens värde före ombyggnaden, till 207,000 kronor för byggnaden B 2, varav 90,000 kronor för byggnadens värde före ombyggnaden, och till 49,000 kronor för nybyggnaden B 4.

Förestående kostnader för byggnaderna B 1, B 2 och B 4 motsvara volympriser av respektive 34, 27 och 20 kronor per kbm byggnadsvolym, vilka priser måste anses låga även vid det förhållandet, att arbetslöner icke ingå för elevarbeten och med hänsyn till de byggnadskostnader, som gällde vid tiden för arbetenas utförande.

De olika kostnadsposterna synas utredningsmannen skäliga och arbetena synas vara väl och ändamålsenligt utförda. I byggnaden B 2 har visserligen tillämpats en högre byggnadsteknisk standard än som är förenlig med nutida

krav på sparsamhet. Arbetena hava emellertid utförts under åren 1939—40 enligt planer, som uppgjorts före krigsutbrottet, varför skäl knappast föreligger att nu göra anmärkning på standarden.

I skolöverstyrelsens underdåniga skrivelse den 5 februari 1942 anföres, att fastighetens markvärde icke ingår i de belopp på 50,000 och 90,000 kronor, som upptagits som byggnaderna B 1:s respektive B 2:s värden före ombyggnaderna. Bland handlingarna i ärendet finnes emellertid ett av byggnadschefen E. Brinck och yrkesläraren B. Wästerdahl i Karlskrona den 30 december 1941 utfärdat intyg, enligt vilket byggnaderna B 1 och B 2 före ombyggnaderna finge anses värda 37,500 kronor respektive 67,500 kronor. Värdet av tomtmarken vid tiden för stadens förvärv av fastigheterna uppskattas enligt samma intyg till 35,000 kronor eller omkring 10 kronor per kvm. Härom lämnades vid utredningsmannens besök följande ytterligare upplysningar.

Då svenska tobaksmonopolet först salubjöd fastigheterna, hade uppgivits ett pris av 135,000 kronor. Sedan bolaget erhållit vetskap om att staden vore spekulant, hade priset höjts till 185,000 kronor, men efter underhandlingar slutligen fastställt till 155,000 kronor. De av Brinck och Wästerdahl angivna värdena på mark och byggnader uppgå till sammanlagt 140,000 kronor. Den resterande delen av köpeskillingen skulle avse de tidigare omnämnda träbyggnaderna, vilka alltså skulle haft ett värde av 15,000 kronor. Med hänsyn till dessa byggnaders beskaffenhet — de äro avsedda att rivas — finner utredningsmannen dem knappast kunna åsättas så högt värde. Å andra sidan är värdet å tomtmarken lågt, vilket Brinck motiverade därmed, att grundläggningsförhållandena på norra delen av tomten vore dåliga. Sistnämnda förhållande har emellertid upptäckts först sedan köpet avslutades och har alltså icke haft någon inverkan på köpeskillingens bestämmande. Vid jämförelse med taxerade tomtvärdena för närliggande fastigheter vid Ölands-gatan konstaterades ävenledes, att tomtpriset satts lågt, samtidigt som dessa fastigheters högre tomtvärde kunde i viss mån anses betingade av bättre markförhållanden m. m. Utredningsmannen vill emellertid icke motsätta sig, att värdet av marken och nämnda träbyggnader gemensamt uppskattas till 50,000 kronor och att återstoden av köpeskillingen eller 105,000 kronor anses falla på byggnaderna B 1 och B 2, fördelade på så sätt som Brinck och Wästerdahl angivit i sitt intyg. Med tillämpning av dessa värden å byggnaderna före ombyggnaderna minskas de ovan upptagna värdena å byggnaderna B 1 och B 2 med (50,000 — 37,500 =) 12,500 kronor respektive (90,000 — 67,500 =) 22,500 kronor till (74,000 — 12,500 =) 61,500 kronor respektive (207,000 — 22,500 =) 184,500 kronor.

Om såsom ovan föreslagits stadsfullmäktiges uppgift, att byggnaden B 2 i lika mån användes av de kommunala yrkesskolorna och den centrala verkstadsskolan, godtages, och detta förhållande anses berättiga staden till statsbidrag, beräknat på hälften av kostnaderna för hela byggnaden, skulle alltså av kostnaderna för denna byggnad 92,250 kronor berättiga till statsbidrag.

Såsom av den förut åberopade promemorian framgår, förekommer praktiskt taget endast en lokal i hela byggnaden B 2, som uteslutande användes för verkstadsskolans räkning. Alla övriga lokaler användas även för de kommunala yrkesskolornas räkning. Detta skulle kunna giva anledning till den reflexionen, att, då byggnaden synes vara behöflig för stadens yrkesskolor, saknas anledning att utgiva något statsbidrag till byggnaden, möjligen med undantag för den del av kostnaderna, som kommer på laboratoriet. Häremot

torde emellertid med fog kunna invändas, att staden vid byggnadens utformning varit bunden av hänsyn till den centrala verkstadsskolans intressen. Under beaktande härav och att arbetena såsom förut framhållits utförts för skälig kostnad, anser sig utredningsmannen böra tillstyrka statsbidrag till havda kostnader även för denna byggnad, men anser sig böra modifiera dessa kostnader såsom i det följande framhålles.

Av förutnämnda promemoria framgår, att lokaler upptagande en sammanlagd yta av inemot 400 kvm eller nära en tredjedel av totala ytan användas uteslutande för yrkesskolornas räkning. Kostnaderna för dessa lokaler torde därför helt påföras yrkesskolorna. Övriga lokaler användas enligt promemorian till huvudsaklig del av verkstadsskolan. Den nytta staden har av dessa lokaler torde dock vara större än vad som rent siffermässigt uttryckes i promemorian. Med hänsyn härtill synes det vara skäligt att föra hälften av kostnaderna för dessa lokaler på yrkesskolorna och hälften på verkstadsskolan. Under förutsättning att kostnaderna kunna antagas vara jämnt fördelade per kvm golvyta, skulle sålunda av de totala kostnaderna i stort sett två tredjedelar påföras yrkesskolorna och en tredjedel verkstadsskolan.

Endast sistnämnda del eller $\frac{184,500}{3} = 61,500$ kronor skulle i så fall berättiga till statsbidrag.

I anslutning till vad sålunda och i övrigt anförts har utredningsmannen tillstyrkt, att statsbidrag till Karlskrona stads havda kostnader för anskaffande av undervisnings- och administrationslokaler för stadens centrala verkstadsskola beräknas på ett belopp av $(61,500 + 61,500 + 49,000 =)$ 172,000 kronor och bestämmes till 86,000 kronor.

Skolöverstyrelsen har icke ansett sig böra göra några erinringar mot det av utredningsmannen föreslagna bidragsbeloppet, 86,000 kronor.

Statskontoret har anfört följande.

I utlåtande den 18 februari 1942 framhöll statskontoret, att — såframt icke kostnaderna för planerade nybyggnader vid verkstadsskolan kunde avsevärt nedbringas under det beräknade beloppet av 909,120 kronor — ämbetsverket näppeligen kunde tillstyrka, att utöver sistnämnda kostnader ersättning jämväl lämnades för redan havda kostnader. Genom beslut den 10 juli 1942 har staden tillerkänts statsbidrag med, förutom annat, 50 procent av de styrkta kostnaderna för uppförande av nya undervisningslokaler m. m. för verkstadsskolan, dock högst 454,560 kronor. Då den av statskontoret angivna förutsättningen för statsbidrag till nu förevarande ändamål — nämligen att nybyggnadskostnaderna avsevärt nedbringades — uppenbarligen icke föreligger, avstyrker ämbetsverket bifall till utredningsmannens förslag på denna punkt. Statskontoret anser för övrigt så mycket större skäl tala för en restriktiv tillämpning i detta fall av gällande bidragsbestämmelser, som de lokaler, om vilka här är fråga, redan för närvarande i avsevärd omfattning utnyttjas jämväl för stadens kommunala yrkesundervisning.

b) Värmlands läns centrala verkstadsskola.

Genom beslut den 10 juli 1942 förklarade Kungl. Maj:t Värmlands läns landstings verkstadsskola i Älvåsen för viss arbetslös ungdom erkänd såsom central verkstadsskola, räknat från och med den 1 juli 1942. Tillika medgav Kungl. Maj:t, att den centrala verkstadsskolan finge tills vidare omfatta sju i beslutet närmare angivna yrkesavdelningar. Därjämte tilldelade Kungl. Maj:t — som förklarade sig vilja framdeles meddela beslut, huruvida och i vilken omfattning statsbidrag må utgå såsom ersättning för sådana kostnader för anskaffning av undervisningslokaler samt lokaler för administration m. m., vilka bestritts före skolans erkännande som central verkstadsskola — landstinget statsbidrag till verkstadsskolan med, såvitt avser byggnadskostnader, dels femtio procent av de styrkta kostnaderna för verkställande av viss ombyggnad av verkstadsskolans huvudbyggnad, dock högst 3,800 kronor, dels ock femtio procent av de styrkta kostnaderna för uppförande av en elevbyggnad, dock högst 19,500 kronor.

Ifrågavarande verkstadsskola benämnes numera Värmlands läns centrala verkstadsskola i Östanås.

Utredningsmannen, som besökt verkstadsskolan den 17 december 1942, har anfört bland annat följande.

Den 9 september 1936 anvisade Värmlands läns landsting medel att av landstingets förvaltningsutskott disponeras för inrättande eller uppehållande under år 1937 av en för landstingsområdet avsedd verkstadsskola för utbildning av arbetslös manlig ungdom i åldern 16—25 år. Samtidigt beslöt landstinget att under sedvanliga förutsättningar åtaga sig ansvar för inrättande av en verkstadsskola med de yrkesgrenar, som efter utredning befunnas lämpliga. Den planerade verkstadsskolan skulle inrättas i syfte, att densamma efter slutförda uppgifter beträffande den dåvarande arbetslösa manliga ungdomen i länet skulle kunna i författningenlig ordning och med därför bestämda bidrag av statsmedel för framtiden uppehållas, tills vidare med landstinget som huvudman.

Sedan utredning verkstälts i ärendet, beslöt förvaltningsutskottet, att verkstadsskolan skulle anordnas med följande fem yrkesavdelningar, nämligen för metallarbetare (mekaniker), smeder, snickare (träarbetare), målare och murare, ävensom att förlägga avdelningarna för metallarbetare och smeder till för ändamålet förhyrda lokaler i Arvika samt övriga avdelningar till vissa landstinget tillhöriga byggnader å Älvåsen i Älvsbacka socken, vilka bleve lediga genom avveckling av landstingets skyddshem för gossar därstädes. Sedermera hava samtliga avdelningar förlagts till Älvåsen.

Verkstadsskolan i Älvåsen disponerar en huvudbyggnad, nr 1, innehållande expeditions- och undervisningslokaler samt bibliotek, en byggnad, nr 2, inrymmande matsals- och kökslokaler m. m. för eleverna, en byggnad, nr 8, för snickeri- och målaravdelningarna, en byggnad, nr 9, för smeder och en byggnad, nr 10, för metallarbetare (mekaniker). Muraravdelningen disponerade en befintlig uthusbyggnad.

Huvudbyggnaden, nr 1, stod vid besöket under ombyggnad, vartill enligt uppgift statsbidrag beviljats. Byggnaden hade år 1916 uppförts av tegel under tegeltak, sedan den förutvarande av trä uppförda byggnaden kort dessförinnan brunnit ned.

Till följd av den senaste vinterns starka köld hade tjälförskjutning ägt rum under den del av byggnaden, där källare icke utgrävts, med påföljd, att vissa sprickbildningar uppstått, vilka dock icke åstadkommit större skador. I övrigt var byggnaden i gott stånd och synes väl lämpad för avsedda ändamål.

Byggnad nr 2 är likaledes uppförd under år 1916 efter en kort dessförinnan inträffad brand. Den är uppförd av trä, som utvändigt reveterats, med tak av skiffer och källare under större delen av huset.

Byggnaden kan i vissa avseenden anses vara mindre väl planerad. Det synes emellertid icke vara förenat med större kostnader att genom ombyggnad av densamma åstadkomma en fullt ändamålsenlig köks- och matsalsbyggnad. Sådan ombyggnad bör dock anstå till dess en internatsbyggnad iordningställt eller i vart fall tills eleverna kunna beredas bostäder utom byggnaden, så att tjänstepersonalen kan erhålla bostäder på övre botten och hela bottenvåningen utnyttjas för matsals- och köksutrymmen.

Verkstadsbyggnaderna nr 8, 9 och 10 äro i gott stånd och torde, såvitt utredningsmannen kan bedöma, för överskådlig tid kunna användas för den centrala verkstadsskolans räkning.

Utöver nu angivna byggnader finnas på skolans område uppförda vissa andra byggnader. Till anskaffning av dessa har emellertid landstinget icke ifrågasatt statsbidrag.

Vad beträffar de fem byggnader, som ovan beskrivits, har skolöverstyrelsen, under framhållande av att landstinget inköpt fastigheten år 1905 och att densamma, innan verkstadsskolan förlades dit, använts som plats för skyddshem, varför lokalanskaffningen icke skett i omedelbart syfte att bereda utrymme åt den nuvarande skolan, ansett, att den ursprungliga inköpskostnaden knappast kunde tagas i betraktande vid bedömande av frågan om statsbidrag till havda kostnader. Enligt skolöverstyrelsens mening kunde endast ett belopp av i runt tal 12,000 kronor avseende kostnader, som nedlagts på fastigheten, sedan den tagits i anspråk för verkstadsskolan, tagas i betraktande vid bedömande av bidragsfrågan.

Enligt handlingarna i ärendet ha landstingets havda kostnader för lokalanskaffning upptagits till följande belopp.

Huvudbyggnad, inrymmande tre teorisalar, bibliotek, expeditjonslokaler, styrelse- och lärarrum, materialrum och arkiv	kronor	104,000	
Tre verkstadslokaler	»	33,000	kronor 137,000
Planläggning av verkstad för värme- och sanitetsmontörer	kronor	1,703	
Inredning av verkstad för smeder	»	6,481	
Inredning av verkstad för metallarbetare	»	3,982	» 12,166
Köksbyggnad för elevinternat	»		48,000
			Summa kronor 197,166.

Vid utredningsmannens besök överlämnades utdrag ur 1916—1921 års huvudböcker, avseende däri förda nybyggnadskonton. Enligt dessa kontoutdrag

hava på nybyggnadskontona under sagda tid bokförts utgifter till ett sammanlagt belopp av 213,557 kronor 6 öre. Av detta belopp hänförde sig 192,000 kronor till byggnaderna 1 och 2 och resten till en byggnad nr 3, som numera är riven. Vid besöket mottog utredningsmannen jämväl följande sammanställning, avseende nedlagda kostnader å byggnaderna efter skolans tillkomst:

Ny värmepanna i huvudbyggnaden	kronor	2,126
Nya kokgrytor i köksbyggnaden	»	3,250
Ovan uppräknade inredningsarbeten i verkstadsbyggnaderna	»	12,166
		<hr/>
	Summa kronor	17,542.

Till kostnaderna för byggnadernas anskaffning torde på de av skolöverstyrelsen angivna skälen statsbidrag icke kunna ifrågakomma.

Mot de till respektive 2,126 och 3,250 kronor upptagna kostnaderna för ny värmepanna i huvudbyggnaden och för nya kokgrytor har utredningsmannen intet att erinra, ej heller mot de i det föregående specificerade kostnaderna av 12,166 kronor för inredningsarbeten i verkstadsbyggnaderna. De kostnader, som enligt utredningsmannen kunna berättiga till statsbidrag, skulle alltså utgöra 17,542 kronor eller avrundat 17,500 kronor.

Under återopande av det anförda har utredningsmannen tillstyrkt, att landstinget tillerkännes statsbidrag med 50 procent av 17,500 kronor till havda kostnader för iordningställande av verkstadsbyggnaderna nr 8, 9 och 10 samt anskaffning av ny värmepanna i huvudbyggnaden och nya kokgrytor i köksbyggnaden eller sålunda med 8,750 kronor.

Skolöverstyrelsen har tillstyrkt det av utredningsmannen föreslagna bidragsbeloppet å 8,750 kronor.

Statskontoret har anfört följande.

Då vissa av de fastigheter, som verkstadsskolan disponerar, redan år 1905 inköpts för att användas såsom skyddshem, har lokalanskaffningen icke skett i omedelbart syfte att bereda utrymme åt den nuvarande skolan. Med hänsyn härtill läser den ursprungliga inköpskostnaden icke kunna tagas i betraktande vid bedömandet av frågan om statsbidrag till havda kostnader. Enär vidare det belopp, som enligt utredningsmannens förslag skulle utgöra grundval för statsbidraget, uppgår till allenast 17,500 kronor, är det enligt statskontorets mening icke av den storleksordning, att landstinget skäligen bör tillerkännas ersättning härför. Statskontoret finner vid sådant förhållande icke anledning frånträda sin tidigare uttalade uppfattning, att statsbidrag icke bör utgå i detta fall.

c) Gävleborgs läns landstings centrala verkstadsskola.

Genom beslut den 10 juli 1942 förklarade Kungl. Maj:t Gävleborgs läns landstings verkstadsskola i Tönshammar för viss arbetslös ungdom erkänd såsom central verkstadsskola för en tid av fem år, räknat från och med den 1 juli 1942. Tillika medgav Kungl. Maj:t, att den centrala verkstadsskolan

tills vidare finge omfatta följande yrkesavdelningar, nämligen en avdelning för bleck- och plåtslagare, en avdelning för byggnads- och inredningssnickare, en avdelning för elektriker, två avdelningar för metallarbetare, en avdelning för murare, en avdelning för målare samt en avdelning för värme- och sanitetsmontörer.

Utredningsmannen, som den 4 december 1942 besökt verkstadsskolan, har beträffande skolans lokalförhållanden m. m. anfört bland annat följande.

Sedan en av Gävleborgs läns landsting i september månad 1936 tillsatt kommitté verkställt utredning i fråga om behovet inom landstingsområdet av verkstadsskolor för arbetslös ungdom och därvid kommit till sådant resultat, att arbetslösheten bland ungdomen vore omfattande, att tyngdpunkten för denna arbetslöshet låge i Söderhamnsområdet, att arbetslösheten där syntes vara av bestående karaktär samt att i första hand Hälsinglands behov av en verkstadsskola kunde anses otvetydigt, beslöt landstinget vid 11:30-tima sammanträde den 1 mars 1937 i huvudsaklig anslutning till nämnda kommittés betänkande den 25 januari samma år inrätta en verkstadsskola i Söderhamn samt förvärva fastigheter m. m. i huvudsaklig överensstämmelse med i betänkandet framlagt förslag.

För verkstadsskolans räkning inköpte landstinget från Tönshammars bruks aktiebolag en nedlagd kättingsmedja i Tönshammar, belägen 12 km sydost om Söderhamns stad, men inom dess stadsområde, samt från Åsbacka trävaru aktiebolag och Källskärs aktiebolag vissa byggnader i det Tönshammar närbelägna Källskär.

På fastigheten i Tönshammar voro uppförda en huvudbyggnad av tegel om sammanlagt 1,200 kvm i markytans plan, en fristående tegelbyggnad om 130 kvm, en mindre tegelbyggnad (maskinhus) om 42 kvm och en magasinbyggnad av trä om 180 kvm planyta. Samtliga byggnader krävde emellertid för att kunna utnyttjas för verkstadsskolan omfattande reparations- och ombyggnadsarbeten. Dessutom måste anläggningar för värme, vatten, avlopp och elektricitet installeras inom byggnaderna.

De inom Källskär huvudsakligen för bostads- och hushållsändamål inköpta byggnaderna utgjordes av den s. k. disponentbostaden, innehållande 12 rum, 2 hallar och kök, den s. k. kontorsbyggnaden, innehållande 14 rum, den s. k. kasernen nr 12, innehållande 22 rum, och ett bryggghus, som medföljde köpet av kontorsbyggnaden. Byggnaderna äro uppförda på ofri grund, tillhörig Söderhamns stads donationsjord. Enligt handlingarna förutsattes, att staden skall, med Kungl. Maj:ts bifall, utan vederlag överlåta marken till landstinget. På området finnes ytterligare en vinterbonad byggnad, som tidigare använts såsom höns- och som enligt lämnad uppgift förvärvats samtidigt med övriga byggnader, ehuru den såsom övriga uthus icke redovisats såsom särskild fastighet eller särskild byggnad.

I samband med köpet av ovannämnda fastigheter förvärvades tillgång till elektrisk energi till ett pris av 47 kronor 50 öre per kilowatt för evärdlig tid. Mellan Tönshammar och Källskär har sedermera, enligt vad som vid köpet planerades, byggts en kraftledning för utnyttjande av den billiga elektriska energien även för elevhushåll och bostadslägenheter.

Huvudbyggnaden av tegel i Tönshammar har numera iordningställt och inrymmer ett verkstadskontor, förråd, transformatorrum, pannrum, tvätt- rum och omklädningsrum, två salar för teoretisk undervisning om tillsammans cirka 80 kvm golvyta samt verkstadslokaler för tillsammans sju avdelningar med inalles 105 elever.

En avdelning för bleck- och plåtslagare med 15 elever är inrymd i det ovannämnda f. d. hönshuset vid Källskär. Enligt uppgift planeras ytterligare två avdelningar med vardera 15 elever, nämligen en för bilmekaniker och en för flygmekaniker. För dessa behöva nya lokaler tillbyggas eller på annat sätt anskaffas.

Vid utredningsmannens besök meddelade rektor, att anmärkning framställdes mot ljusförhållandena inom verkstadslokalerna i Tönshammar på grund av deras relativt stora djup, över 9 meter från fönstervägg räknat, och framhöll, att en förbättring i detta avseende icke kunde genomföras utan anordnande av lanterniner eller takfönster, vilket medförde genomgripande förändringar i den nuvarande takkonstruktionen.

Avdelningarna ansågos av hörda lärare på de olika avdelningarna visserligen vara i knappaste laget, men i regel fullt användbara. I avdelningen för rörledningsarbetare uppgavs utrymmet för övning i montage av rörledningar och dylikt icke vara tillräckligt. I avdelningen för målare ansågos golvytan vara väl knapp i synnerhet vid målning av möbler. Härtill vill utredningsmannen beträffande rörarbetarnas verkstad framhålla, att dylikt montagearbete kräver betydande utrymme, varför fullt tillfredsställande lösning av denna utrymmesfråga knappast kan tillgodoses utan väsentlig ökning av lokalen. Utredningsmannen ifrågasätter behovet härav. Önskvärt är att möjlighet kan beredas eleverna till övning i praktiskt montagearbete genom utförande av permanenta installationer inom byggnader.

Den fristående tegelbyggnaden om 130 kvm golvyta utgöres av ett skjul med väggar av $\frac{1}{2}$ -stens tegel. Denna byggnad har icke reparerats eller underhållits, sedan skolan inrättades. Enligt uppgift hade det övervägts att riva byggnaden, men i avvaktan på definitivt beslut angående fastighetens framtida användning hade den fått kvarstå. Enligt utredningsmannens mening synes böra övervägas att utnyttja byggnaden som monteringshall för murare och rörledningsarbetare. I sådant fall kräver densamma vissa reparations- och istandsättningsarbeten.

Förutvarande maskinhuset har iordningställt till sprutlackerarverkstad. Mot denna anmärktes från lärarhåll endast, att större vagnar, såsom omnibussar, icke kunde införas i densamma för lackering.

Utredningsmannen har tagit del av ett uppgjort förslag till en genomgripande om- och tillbyggnad av den nu för skolan använda huvudbyggnaden ävensom av ett nybyggnadsförslag. Enligt det förra förslaget, som lärar hava kostnadsberäknats till omkring 400,000 kronor, skulle inom den nuvarande byggnaden beredas utrymme för avdelningar för plåtslagare, rörarbetare, snickare och metallarbetare samt pannrum. I tillbyggnader skulle inrymmas verkstadslokaler för murare, målare, elektriker, bilmekaniker och flygmekaniker, ävensom bränslorum. I ett övre plan skulle dessutom anordnas två lärosalar för teoretisk undervisning, material- och lärarrum samt ritsal. Dagsbelysning i verkstadslokalerna skulle delvis erhållas genom lanterniner.

Denna om- och tillbyggnad skulle bliva synnerligen omfattande och det oaktat knappast bliva i alla avseenden fullt ändamålsenligt, varför det enligt utredningsmannens mening torde kunna ifrågasättas, för det fall att de nu-

varande lokalerna icke kunna anses vara tillfredsställande för sitt ändamål, om icke en rationellt genomförd nybyggnad i sådant fall vore att föredraga, även om densamma krävde högre kostnad. Innan ställning toges i denna fråga, bör emellertid — särskilt i nuvarande ekonomiska läge — allvarligt omprövas, om icke lokalerna vid Tönshammar kunna, möjligen efter det mindre om- och tillbyggnader genomförts, godkännas definitivt.

Ytorna i de befintliga lokalerna synas icke motsvara de utrymmeskrav, som uppställts i stat. off. utr. 1938: 26 sid. 314—316. Endast lokalerna för mekaniker fylla dessa krav. Utredningsmannen håller emellertid före, efter att hava hört vissa av de i skolan tjänstgörande lärarna, att mindre lokalytor än som i sagda betänkande angivits böra kunna godtagas. Härutinnan må framhållas följande.

Som tidigare anförts skulle i den fristående tegelbyggnaden kunna ordnas en för byggnadsarbete gemensam montagehall, där olika yrkens elever kunde övas i samhörande arbeten, sådana dessa förekomma på olika arbetsplatser i det praktiska livet. Härigenom skulle vissa verkstadsutrymmen i huvudbyggnaden bli mindre belastade och desamma efter endast obetydliga ombyggnader, vilka för övrigt böra utföras av eleverna själva, bli tillräckliga för sina ändamål. En utvidgning av elektrikerens verkstadslokaler borde möjligen åstadkommas genom en överbyggnad av ett mellan denna avdelning och teorisalarna liggande gårdsutrymme. Bättre ljusförhållanden i verkstadslokalerna böra, där så kräves, kunna vinnas genom upptagande av större fönster. För de nya avdelningarna för bilmekaniker och flygmekaniker samt möjligen för bleck- och plåtslageriavdelningen, om den av organisatoriska skäl skall flyttas från Källskär till Tönshammar, böra nybyggnader uppföras, vilket bör giva lämpligt tillfälle för praktisk byggnadsutbildning för eleverna.

Om ett utbyggnadsprogram efter här skisserade enkla riktlinjer genomföres, böra kostnaderna för tillgodoseende av lokalbehovet bli relativt begränsade. Enligt vad utredningsmannen inhämtat, har 1942 års landsting uppdragit åt styrelsen för verkstadsskolan att göra en förutsättningslös utredning om plats för skolan. Vid denna utredning synes det ovan skisserade byggnadsprogrammet böra närmare prövas. Innan definitivt beslut fattas om skolans förläggning, torde frågan om statsbidrag för anskaffande av lokaler icke kunna avgöras.

Enligt utredningsmannens mening tala emellertid, såsom av det anförda framgår, fullgoda skäl för att bibehålla skolan inom dess nuvarande fastighet i Tönshammar. Förutom vad ovan anförts — varav åtminstone enligt utredningsmannens mening framgår, att, därest kraven icke ställas onödigt höga, de nuvarande lokalerna kunna, möjligen med den utvidgning som ifrågasatts, anses tillräckliga för meddelande av god undervisning inom olika fack — böra hänsyn tagas till det allmänna finansiella läget, som kräver, att penningmedel tagas i anspråk endast för sådana byggnadsuppgifter, som fylla ett trängande behov. Ett sådant synes i detta fall icke förefinnas. Om utredningsmannens mening vinner gillande, bör statsbidrag utgå till täckande av landstingets havda kostnader för anskaffande av lokalerna.

Den som bleck- och plåtslageriverkstad begagnade byggnaden (f. d. höns-huset) i Källskär är 25,10 meter lång och 6 meter bred samt innehåller garage, kontor, verkstad samt svets- och polerarrum. Byggnaden är i gott stånd. Garaget upptager en yta av 16,5 kvm och övriga utrymmen en sammanlagd yta av omkring 115 kvm, motsvarande det minsta utrymme, som

enligt stat. off. utr. 1938: 26 sid. 314—316 fordras för en bleck- och plåtslageriavdelning. Läraren för avdelningen framhöll visserligen, att lokalen kunnat bättre utnyttjas, om verkstaden ägt en mera kvadratisk form än den nu hade, men behovet av annan lokal kan dock enligt utredningsmannens mening icke anses trängande.

Därest det av organisatoriska skäl icke anses nödvändigt att flytta bleck- och plåtslageriavdelningen till samma plats som övriga avdelningar, bör alltså byggnaden kunna användas för sitt ändamål ytterligare en tid framåt. Nybyggnad behöver därför icke påskyndas utan bör kunna utföras såsom ett lämpligt och önskvärt elevarbete, varigenom kostnaderna för nybyggnaden böra avsevärt kunna nedbringas.

Mellan Tönshammar och Källskär har nybyggt den i det föregående omnämnda i samband med köpen planerade elektriska kraftledningen för utnyttjande av den billiga elektriska energien.

Den s. k. disponentbostaden, kontorsbyggnaden och det till kök och matsal ombyggda brygghuset i Källskär äro av god beskaffenhet och kunna för lång tid framåt utnyttjas för sina ändamål.

Internatsbyggnaden, den s. k. kasernen nr 12, är däremot mindre tillfredsställande och har endast värde som provisorisk förläggning, till dess en nybyggnad för bostäder åt eleverna blivit uppförd. Kasernen rymmer endast 50 elever. För ett fyrtiotal elever förhyras bostäder och fem elever äro hemma-boende.

Enligt vad utredningsmannen vid besöket inhämtade, synas några mera påvisbara olägenheter icke förefinnas med hänsyn till avståndet — cirka 1 km — mellan verkstadslokalerna i Tönshammar och expeditions-, förläggnings- och utspisningslokalerna i Källskär. Detta förhållande synes sålunda icke vara av betydelse vid bedömande av frågan om de nuvarande lokalerna för skolan böra helt eller delvis behållas eller ersättas med andra.

Utredningsmannen har härefter redogjort för av landstinget havda kostnader för lokalanskaffning och närmare angivit, till vilka av nämnda kostnader statsbidrag enligt hans mening borde utgå, om verkstadsskolan bibehölles i Tönshammar och Källskär.

Sammanfattningsvis har utredningsmannen slutligen anfört, att den centrala verkstadsskolan enligt hans mening borde bibehållas i Tönshammar och Källskär. Därest den utredning, som av utredningsmannen förordats, skulle leda till samma resultat, borde enligt hans mening statsbidrag till landstingets havda kostnader för anskaffande av undervisnings- och administrationslokaler samt lokaler för elevinternat och för inredning av sistnämnda lokaler beräknas på ett belopp av 157,000 kronor och utgå med 78,500 kronor.

Skolöverstyrelsen har erinrat, att överstyrelsen i utlåtande den 16 maj 1942 föreslagit, att såsom villkor för ifrågavarande skolas erkännande såsom central verkstadsskola skulle föreskrivas, att landstinget förpliktade sig att inom en övergångstid av 10 år skapa och iordningställa erforderliga och för skolans ändamål lämpliga lokaler, som kunde i vederbörlig ordning godkännas för framtida användning. Överstyrelsen hade sålunda ansett sig böra för en ej alltför begränsad framtid godtaga de vid skolan i Tönshammar befintliga lokalerna. I anslutning härtill funne överstyrelsen naturligt, att bidrag utginge

till havda kostnader för dessa lokalers anskaffande och iordningställande, särskilt som anskaffningen skett i omedelbart syfte att komma till användning för den verkstadsskola, som nu omorganiserats till central verkstadsskola. Beträffande beräkandet av det av utredningsmannen föreslagna bidragsbeloppet å 78,500 kronor hade överstyrelsen icke något att erinra.

Statskontoret har anfört följande.

I utlåtande den 18 februari 1942 hade statskontoret icke ansett sig kunna tillstyrka, att landstinget erhöle ersättning för de kostnader, som nedlagts för anskaffning av lokaler för den förutvarande arbetslöshetsskolan. Avgörande för ämbetsverkets ställningstagande härutinnan var, att skollokalerna syntes vara av sådan provisorisk karaktär, att de icke uppfyllde av statskontoret i samma utlåtande angivna förutsättningar för statsbidrag. Erinras må, att statskontoret i utlåtande den 6 juni 1942 ifrågasatt, att dessa provisoriska förhållanden borde godtagas för tre eller högst fem år. I anslutning härtill förklarade Kungl. Maj:t ock genom beslut den 10 juli 1942 ifrågavarande skola erkänd såsom central verkstadsskola för en tid av allenast fem år, räknat från och med den 1 juli 1942. Redan denna omständighet synes bestyrka riktigheten av de antaganden, som lågo till grund för statskontorets tidigare avstyrkande. Av den nu verkställda utredningen framgår jämväl, att åtskilliga av byggnaderna för att kunna utnyttjas för verkstadsskolan måste underkastas omfattande reparations- och ombyggnadsarbeten. Härtill kommer, att — enligt vad som uppgivits — landstinget uppdragit åt styrelsen för verkstadsskolan att göra en förutsättningslös utredning rörande skolans förläggning.

I betraktande härav anser sig statskontoret icke kunna tillstyrka, att statsbidrag tillerkännes landstinget för de kostnader, om vilka här är fråga. För den händelse emellertid den fortsatta utredningen skulle giva vid handen, att de nuvarande provisoriska skollokalerna efter ej alltför kostnadsdragande omändringsarbeten skulle under avsevärd tid framåt kunna utnyttjas för verkstadsskolan, har statskontoret icke något i och för sig att erinra mot att bidrag beviljas landstinget.

d) Västernorrlands läns centrala verkstadsskola å Sandö.

Genom beslut den 10 juli 1942 förklarade Kungl. Maj:t Västernorrlands läns landstings verkstadsskola å Sandö för viss arbetslös ungdom erkänd såsom central verkstadsskola, räknat från och med den 1 juli 1942. Tillika medgav Kungl. Maj:t, att den centrala verkstadsskolan finge tills vidare omfatta sju yrkesavdelningar, varav en avdelning för byggnads- och inredningssnickare. Därjämte förklarade Kungl. Maj:t sig vilja framdeles meddela beslut, huruvida och i vilken omfattning statsbidrag finge utgå såsom ersättning för sådana kostnader för anskaffning av undervisningslokaler samt lokaler för administration m. m. och elevinternat, vilka bestritts före skolans erkännande som central verkstadsskola. Sedermera medgav Kungl. Maj:t genom beslut den 5 mars 1943, att ifrågavarande centrala verkstadsskola finge från och med budgetåret 1943/44 tills vidare omfatta ytterligare en yrkesavdelning för byggnads- och inredningssnickare.

Utredningsmannen, som besökt verkstadsskolan den 17 november 1942, har anfört bland annat följande.

Vid urtima sammanträde den 30 mars 1936 beslöt Västernorrlands läns landsting bland annat, att på sedvanliga villkor åtaga sig ansvar för inrättande i Ådalsdistriktet av en verkstadsskola för arbetslös manlig ungdom i länet i åldern 16—25 år av den omfattning, som efter allsidig och förutsättningslös utredning genom förvaltningsutskottets försorg av landstinget vid nästkommande lagtima möte funnes erforderlig. Efter särskild utredning om skolans förläggning inköptes för densamma genom ett av landstinget den 10 september 1937 godkänt köpeavtal en Glava glasbruks aktiebolag tillhörig fastighet Sandö 1² å Sandö i Bjärträ socken samt ett Sandö sågverksaktiebolag tillhörigt område om 3,7080 hektar av Sandö 1¹ för en sammanlagd köpesumma av 125,000 kronor. Båda fastigheterna omfatta en sammanlagd areal av 12.4 hektar.

Med skrivelse den 28 april 1942 överlämnade skolstyrelsen till skolöverstyrelsen bland annat protokoll över en av länsarkitekten i Västernorrlands län den 17 april 1942 verkställd värdering av följande vid landstingets förvärv av fastigheterna befintliga och för skolans behov sedermera utnyttjade byggnader, nämligen skolbyggnad för teoretisk undervisning, gymnastikbyggnad, måleriverkstad, smedja, snickerifabrik, virkesmagasin och två elevbostadsbyggnader. Dessa byggnader beräknades enligt länsarkitekten vid inköpet hava haft ett sammanlagt värde av 102,552 kronor. De i detta belopp ingående delposterna synas vara i det hela skäligen avvägda i förhållande till byggnadernas olikartade storlek och beskaffenhet samt köpeskillningens belopp. Då köpeskillningen utgjorde 125,000 kronor skulle alltså det icke närmare specificerade restvärdet — 22,448 kronor — utgöra ersättning för dels marken och dels övriga i fastighetsköpet ingående byggnader. Enligt vid ovannämnda skrivelse ytterligare fogade handlingar uppgingo landstingets kostnader för ombyggnader under budgetåren 1936/1942 till 238,244 kronor, varav på två elevbyggnader kommo 118,000 kronor. I anslutning härtill har landstinget uppgivit kostnaderna för anskaffande och anordnande av lokaler för skolan å Sandö till (102,552 + 238,244 =) 340,796 kronor.

Enligt en i ärendet företedd situationsplan funnos vid förvärvet på fastigheten uppförda ett 60-tal byggnader av olika slag. Flera av dessa voro fallfärdiga eller för något skolans ändamål oanvändbara. Åtskilliga av dessa hava rivits och de övriga äro avsedda att rivas. Ett flertal andra byggnader inrymma bostadslägenheter, vilka enligt för landstinget bindande avtal skola mot låg hyra på livstid upplätas till pensionärer från förutvarande glasbruket och sågverket. Dessa byggnader äro gamla och kostnaderna för deras underhåll torde icke täckas av hyresinkomsterna. Såsom ett allmänt omdöme kan uttalas, dels att det gjorda fastighetsförvärvet måste anses vara för sitt avsedda ändamål ekonomiskt fördelaktigt och dels att de byggnader eller lokaler, som icke kunna disponeras för skolans ändamål antingen som undervisningslokaler, elevinternat eller bostadslägenheter för skolans personal, praktiskt taget icke hava något värde för landstinget. De av länsarkitekten byggnaderna åsatta värden måste i förhållande till möjligheten av deras nyttiggörande för verkstadsskolan betecknas såsom särdeles låga, vilket emellertid har sin grund i det såsom tidigare framhållits ekonomiskt gynnsamma fastighetsförvärvet.

Beträffande de byggnader, vilka för närvarande utnyttjas för verkstads- och undervisningsändamål samt såsom elevbostäder, må följande anföras.

Byggnaderna äro närmare beskrivna i ovannämnda värderingsprotokoll av den 17 april 1942. Utredningsmannen anser sig kunna vitsorda de därvid lämnade uppgifterna.

Skolbyggnaden för teoretisk undervisning (byggnad nr 21 a) är belägen intill allmänna landsvägen å öns östra del. Den nya landsvägen över Sandö har dragits fram så nära byggnaden, att en del av densamma, inrymmande å nedre botten en bostadslägenhet om tre rum och kök och på vinden en bostadslägenhet om två rum och kök, ansetts böra rivas. Hela byggnaden har av länsarkitekten uppskattats till ett värde av 18,400 kronor. För den del av byggnaden, som skall rivas, erhåller landstinget enligt bilagda skrivelse av vägdistriktet ersättning med 15,000 kronor. Av detta belopp torde 3,000 kronor kunna antagas motsvara utgifterna för rivningsarbetena och erforderliga kompletteringsarbeten å kvarstående del av byggnaden. Värdet av den rivna delen skulle i så fall kunna uppskattas till (15,000 — 3,000 =) 12,000 kronor. Återstående värde eller 6,400 kronor kan godtagas såsom landstingets kostnad för förvärv av de i byggnaden belägna lärosalarna.

Gymnastikbyggnaden (byggnad nr 22 a) är belägen invid och väster om skolbyggnaden. Planer föreligga att verkställa sådan ombyggnad av densamma, att en rymligare gymnastiksal samt omklädningsrum m. m. erhållas. En i byggnadens övre våning inrymd lägenhet är avsedd som bostad åt lärare. Det av länsarkitekten byggnaden åsatta värdet av 14,500 kronor föranleder icke någon erinran. Värdet avser även den del av byggnaden, som utnyttjas till lärarbostad. Vid bedömandet av statsbidragens storlek bör detta värde frånräknas. Inköpsvärdet av de lokaler inom byggnaden, som begagnas för gymnastikundervisningen, kan upptagas till 11,500 kronor.

Måleriverkstaden (byggnad nr 23 a) har sitt läge invid och sydväst om skolbyggnaden och är i huvudsak av samma storlek och beskaffenhet som gymnastikbyggnaden. Byggnadens övre våning är helt inredd till bostäder, vilka äro upplåtta till pensionärer. Det av länsarkitekten byggnaden åsatta värdet av 16,000 kronor synes skäligt i förhållande till köpesumman i dess helhet. Då bostäderna icke synas kunna sedermera utnyttjas på något för verkstads-skolan ändamålsenligt sätt, utan måste anses hava med nödvändighet ingått i köpet utan att tillgodose något särskilt behov för skolan, synes värdet av desamma skäligen icke böra frånräknas vid statsbidragets fastställande. Nämnda belopp bör sålunda antagas motsvara inköpsvärdet av de för målaravdelningen erforderliga verkstadslokaler.

Plåtslageriverkstaden (byggnad nr 24 a) har icke värderats av länsarkitekten och landstinget har icke framställt anspråk på statsbidrag för inköpet av densamma. Byggnaden är uppförd av trä med fyllningsväggar och uppvärms med kaminer. Det har ifrågasatts att endast tills vidare använda byggnaden som undervisningslokal i plåtslageri. För egen del finner utredningsmannen, att lokalerna, som äro relativt rymliga och på intet sätt sämre än dylika verkstadslokaler i allmänhet, böra kunna användas för nuvarande ändamål åtskilliga år framåt, varför frågan om nybyggnad för plåtslageriverkstad bör ställas på framtiden.

Mot länsarkitektens värdering av smedjan (byggnad nr 35) har utredningsmannen intet att erinra. Kostnaderna för inläggning av trägolv hava uppgivits till 457 kronor, vilket belopp ingår i de uppgivna kostnaderna för ombyggnadsarbetena. Med anledning härav bör anskaffningsvärdet för smedjan upptagas till (6,792 — 457 =) avrundat 6,300 kronor.

Snickerifabriken (byggnad nr 22) har efter verkställd ombyggnad blivit för sitt ändamål synnerligen lämplig och rymlig. Mot länsarkitektens värdering

av byggnaden före dess omändring synes icke vara något att erinra. Inköpsvärdet upptages därför till 8,000 kronor.

Virkesmagasinet (byggnad nr 45) invid snickeriverkstadens har av länsarkitekten påförts ett ursprungsvärde av 6,600 kronor, som kan godtagas.

Elevbostadsbyggnaderna (byggnaderna nr 16 och 55) utgöras av äldre om- och tillbyggda hus och desamma äro såsom länsarkitekten framhållit efter ombyggnaden fullt moderna, ändamålsenliga och i gott stånd samt försedda med erforderliga värme-, sanitetstekniska och elektriska anordningar. Gemensamma dagrum saknas, vilket enligt uppgift anses vara en brist. Mot det av länsarkitekten angivna värdet av byggnaderna före ombyggnaderna 32,260 kronor är icke något att erinra.

Byggnad nr 19 innehåller på nedre botten matsal och kök för eleverna samt expeditionslokaler och på övre våningen kollegie-, sjuk- och bostadsrum. Statsbidrag har icke yrkats för anskaffningen av denna byggnad, enär skolstyrelsen ansett, att den borde rivas och ersättas av en helt ny administrations- och matsalsbyggnad.

Utredningsmannen anser byggnaden vara i så gott stånd och för sina nuvarande ändamål så tillräcklig, att den bör bibehållas och utnyttjas som hittills. Även om ett rymligare och mera modernt inrett kök möjligen kan vara önskvärt, synes det emellertid icke vara förenligt med nutida krav på sparsamhet att utdöma byggnaden och ersätta densamma med nybyggnad. I vart fall synes härmed böra tills vidare anstå.

I skrivelse den 5 februari 1942 har skolöverstyrelsen anført, att smides-, plåtslageri- och målaravdelningarna till sitt förfogande hade endast mycket provisoriska lokaler, som icke i behövlig utsträckning medgäve ordnandet av utbildningen i ifrågavarande yrkens olika grenar. Utredningsmannen kan såsom i visst fall redan framhållits icke dela skolöverstyrelsens uppfattning, att smides-, plåtslageri- och målaravdelningarnas lokaler äro »mycket provisoriska». De böra kunna användas för ifrågavarande ändamål under en längre tid framåt, och utgifter för nybyggnader för desamma under nuvarande finansiella läge undvikas. I varje fall torde kunna med fog erinras, att eleverna sedermera vid arbete i allmänna marknaden komma att få utföra sådant arbete i regel i väsentligt sämre verkstäder än dem, vari de nu sysselsättas. En försämring av undervisningsresultatet genom lokalernas beskaffenhet synes knappast kunna förutsättas.

Enligt vad i det föregående anförts, böra byggnadsvärdena bestämmas på följande sätt.

Skolbyggnaden för teoretisk undervisning	kronor	6,400
Gymnastikbyggnaden	»	11,500
Måleriverkstadens	»	16,000
Smedjan	»	6,300
Snickerifabriken	»	8,000
Virkesmagasinet	»	6,600
Elevbostadsbyggnaderna	»	32,260
	Summa kronor	87,060.

Till sistnämnda belopp skola läggas kostnaderna för ombyggnader, vilka enligt i handlingarna och till utredningsmannen vid besök å Sandö lämnade slutliga uppgifter intygats hava uppgått till 231,437 kronor.

Dessa kostnader avse huvudsakligen allenast utgifter för material, enär

arbetet till väsentligaste del utförts av eleverna. För färdigställande av byggnaden nr 55 beräknas under budgetåret 1942/1943 erfordras 1,850 kronor.

De sammanlagda anskaffningskostnaderna till och med budgetåret 1941/42 skulle alltså uppgå till (87,060 + 231,437 =) 318,497 kronor eller i runt tal 318,500 kronor.

I anslutning till det anförda har utredningsmannen tillstyrkt, att statsbidrag för landstingets havda kostnader för lokaler vid verkstadsskolan å Sandö beräknas på ett belopp av 318,500 kronor och att bidraget bestämes till halva detta belopp eller till 159,250 kronor.

Skolöverstyrelsen har anfört följande.

Utredningsmannen har icke delat överstyrelsens uppfattning, att de nuvarande lokalerna för smides-, plåtslageri- och målaravdelningarna äro att anse som provisoriska och att det vore angeläget, att lokalfrågorna för dessa avdelningar snarast löstes. Givetvis böra utgifter för nybyggnader under nuvarande finansiella läge undvikas, om befintliga lokaler kunna användas för sitt ändamål under en längre tid framåt. Såsom motivering för det föreliggande förslaget kan överstyrelsen dock icke godtaga hans erinran, att eleverna vid arbete i allmänna marknaden komma att få utföra sådant arbete i regel i väsentligt sämre verkstäder än dem, vari de nu sysselsättas, och att en försämring av undervisningsresultatet genom lokalernas beskaffenhet knappast kan förutsättas. Överstyrelsen finner sig dock i avvaktan på en blivande förbättring av det finansiella läget, efter den nu gjorda utredningen, böra godtaga de ifrågavarande lokalerna för något längre tid än överstyrelsen från början ansett lämpligt. Under sådant förhållande anser sig överstyrelsen också kunna förorda statsbidrag till de havda kostnaderna för lokalernas anskaffande, varvid överstyrelsen dock tager i betraktande, att när läget medger byggandet av nya lokaler, statsbidragsfrågan för dessa bedömes med vederbörlig hänsyn till det bidrag till havda kostnader, som nu kan komma att beviljas. I anslutning till det nu sagda finner sig överstyrelsen, utan att ingå på närmare prövning av beräkningarnas detaljer, böra tillstyrka det av utredningsmannen föreslagna statsbidraget å 159,250 kronor.

Statskontoret har anfört följande.

Utredningsmannens förslag föranleder ej annan erinran från statskontorets sida, än att ämbetsverket anser, att det av länsarkitekten beräknade värdet å måleriverkstad (byggnad nr 23 a), 16,000 kronor, bör minskas med den del, som skäligen kan anses belöpa på de i byggnadens övre våning inredda pensionärsbostäderna, vilka bostäder icke torde kunna utnyttjas på något för skolan ändamålsenligt sätt. Med hänsyn härtill föreslår statskontoret, att det förordade statsbidraget, 159,250 kronor, avrundas nedåt till 150,000 kronor.

e) Västernorrlands läns landstings centrala verkstadsskola i Sundsvall.

Genom beslut den 10 juli 1942 förklarade Kungl. Maj:t Västernorrlands läns landstings verkstadsskola i Sundsvall för viss arbetslös ungdom erkänd såsom central verkstadsskola, räknat från och med den 1 juli 1942. Tillika medgav Kungl. Maj:t, att den centrala verkstadsskolan finge tills vidare omfatta elva yrkesavdelningar. Kungl. Maj:t förklarade sig vidare framdeles

vilja meddela beslut, huruvida och i vilken omfattning statsbidrag finge utgå såsom ersättning för sådana kostnader för anskaffning av undervisningslokaler samt lokaler för administration m. m. ävensom lokaler för elevinternat, vilka bestritts före skolans erkännande som central verkstadsskola, samt om statsbidrag till kostnaderna för vissa om- och tillbyggnadsarbeten i verkstads-skolbyggnaden. Sedermera tilldelade Kungl. Maj:t genom beslut den 24 juli 1942 landstinget statsbidrag med femtio procent av de styrkta kostnaderna för inredande av vissa verkstadslokaler m. m. i nyssnämnda byggnad.

Utredningsmannen, som den 16 november 1942 besökt ifrågakvarande verkstadsskola, har anfört bland annat följande.

Vid urtima sammanträde den 30 mars 1936 beslöt Västernorrlands läns landsting bland annat att på sedvanliga villkor åtaga sig ansvar för inrättande i Sundsvall av en för landstingsområdet avsedd verkstadsskola för arbetslös manlig ungdom i länet i åldern 16—25 år i de yrkesgrenar, som befunnas lämpliga, samt att till beredande av nödiga lokaler för verkstadsskolan förvärva fastigheten Grönborg nr 1 eller eventuellt annan lämplig fastighet i Sundsvall för högst viss angiven köpeskillning. Sedermera inköptes nyssnämnda fastighet för en köpesumma av 160,000 kronor.

På tomten äro uppförda en tegelbyggnad med full byggnadskropp efter kvarterets södra gatulinje och flygelbyggnader efter västra och östra sidorna. I östra flygelns förlängning mot norr finnes en tillbyggnad av trä. En fristående träbyggnad är förlagd i kvarterets nordvästra hörn. Den förstnämnda byggnaden omsluter på tre sidor en mot Storgatan i norr öppen gård. Utefter samma gata är den friliggande träbyggnaden placerad.

Den västra flygeln mot Sidsjövägen innehåller dubbla källare samt tre våningar jämte vind. Därjämte innehåller den och återstående (västra) delen av mittelbyggnaden följande lokaler. Bottenvåningen, som ursprungligen utgjort bostadslägenheter, är inredd till elevinternat. Våningen en trappa upp inrymmer administrationslokaler samt elevrum och våningen två trappor upp rektorsbostad, bostad för husmor och förrådslokaler.

Den friliggande träbyggnaden, som tidigare varit bostads- och kontorsbyggnad, är uppförd i två våningar med delvis inredd vind. Bottenvåningen disponeras nu till lektionsrum. Våningen en trappa upp innehåller lektionsrum och några elevrum. På vinden utnyttjas två förutvarande bostadsrum vid varje gavel till elevrum.

Beträffande sistnämnda två byggnader uppgåvos vid utredningsmannens besök följande arbeten vara planerade.

I västra flygelbyggnaden skulle under källaren iordningställas till förråd med delvis ny inredning, övre källaren borttagas genom att golvet i botten-våningen sänkes, den härigenom erhållna våningen inredas till gymnastiksal med dusch och omklädningsrum samt våningarna en och två trappor upp ombyggas och inredas, den nedre till två lärosalar med omklädningsrum och ett lärarum och den övre till en lärosal och en föreläsningssal. Vindsvåningen skulle bibehållas oförändrad.

Om dessa omändringsarbeten komma till utförande, skulle bottenvåningen i den friliggande byggnaden inredas till expeditjonslokaler.

Till utredning om beloppet av havda kostnader lämnades följande i handlingarna delvis förut tillgängliga uppgifter.

Köpeskilling för fastigheten	kronor 160,000:—	
Avgår tomtvärde	» 8,000:—	kronor 152,000:—
Ombyggnadskostnader, inklusive vedeldningsanläggning, för undervisnings- och administrationslokaler budgetåren 1936/42	»	119,427: 68
Ombyggnadskostnader, avseende anskaffning av lokaler samt inventarier och inredning för elevinternat budgetåren 1940/42	»	54,520: 12
		<u>Summa kronor 325,947: 80</u>

eller i runt tal 325,950 kronor.

För färdigställande av verkstäder för bilmekaniker och murare beräknas under budgetåret 1942/43 åtgå 5,250 kronor.

Enligt taxeringsbevis för åren 1936 och 1942 har tomtvärdet båda dessa år upptagits till 8,000 kronor, medan byggnadsvärdet höjts från 142,000 kronor år 1936 till 152,000 kronor år 1942. Mot denna fördelning av köpeskillingen å byggnads- och tomtvärdena har utredningsmannen intet att erinra.

Vid bedömande av det byggnadsvärde, som skall ligga till grund för ett eventuellt statsbidrag, måste emellertid hänsyn tagas även till byggnadernas användningssätt. Såsom ovan anförts, nyttjas numera en stor del av våningen två trappor upp i västra flygelbyggnaden till bostäder åt rektor och husmor. Då statsbidrag icke utbetalas för dylika bostäder, kan ifrågasättas att minska det byggnadsvärde, som skall ligga till grund för beräkning av statsbidraget. Av den förut lämnade redogörelsen framgår emellertid, att avsikten är att framdeles bygga om även denna våning till undervisningslokaler. Lokalerna hava alltså anskaffats för att användas som skollokaler. Om statsbidrag icke nu beräknas för den del av havda kostnader för fastighetsköpet, som kan anses belöpa på ifrågavarande lägenheter, bör sådant i varje fall utbetalas, då den planerade ombyggnaden verkställts. Under sådana förhållanden synes det vara riktigast, att statsbidraget beräknas på hela byggnadsvärdet utan hänsyn till berörda lägenheters nu tillfälliga användningssätt. Vid fortsatt ombyggnad skulle statsbidrag lämnas allenast för ombyggnadskostnaderna. För en sådan åtgärd talar också det förhållandet, att landstinget för att komma i besittning av de egentliga skollokalerna måste inköpa hela fastigheten på en gång.

Även de nuvarande internatlokalerna äro att anse såsom provisoriska, men sedan nytt internat i framtiden iordningställt, komma lokalerna efter ombyggnad att användas som undervisnings- och administrationslokaler. Enligt utredningsmannens mening bör statsbidrag utgå även för anskaffningen av dessa lokaler.

Utredningsmannen tillstyrker alltså att hela anskaffningsvärdet för byggnaderna nu lägges till grund för beräkning av statsbidraget.

Vidkommande ombyggnadskostnaderna har uppgivits, att i huvudsak allt arbete utförts av elever vid landstingets båda centrala verkstadsskolor. Endast för ett par anställda byggnadssnickare hade arbetskostnader upptagits. Arbete hade fortskridit i mån av tillgång på elever. Därför hade i de uppgivna kostnaderna inräknats endast obetydliga arbetslöner och huvudsakligen endast materialkostnader.

Ett försök till uppskattning av volympriset, inklusive inköpsvärdet för ombyggda delar av fastigheten, visar att detta pris icke torde överstiga 25 kronor per kbm, vilket måste betecknas såsom synnerligen lågt.

Arbetena synas vara utförda på ett tekniskt riktigt sätt och mot de upptagna ombyggnadskostnaderna är intet att i och för sig erinra. Utan tvivel måste inköpskostnaderna med tillägg av ombyggnadskostnaderna betecknas som låga anskaffningskostnader för verkstadsskolans lokaler. Köks- och matsalsdelen är fullt tillfredsställande. För de kostnader, som nedlagts på ordnandet av provisoriska elevrum, synes med hänsyn till att ännu åtskilliga år kunna förflyta, innan nytt internat bör uppföras, statsbidrag nu böra utgå. Lokalerna äro visserligen icke av sådan beskaffenhet, som vid ny- eller genomgripande ombyggnad skulle vinnas, men de synas dock vara för ändamålet tillfredsställande. I varje fall kräver det nuvarande allmänna finansiella läget, att sparsamhet med byggnadsarbeten iakttages, och det synes utredningsmannen för överskådlig tid framåt icke vara påkallat att utlägga ett betydande penningbelopp för anskaffande av nya elevbostäder. För förbättrande av lokalernas beskaffenhet borde särskilt värmesystemet kompletteras och korkmattor inläggas i varje rum. Om det emellertid framdeles skulle visa sig, att nybyggnad för internat uppföres så snart, att det kan anses oskäligt, att statsbidrag utgått för nämnda ombyggnadskostnader, bör i ärendet om statsbidrag till nybyggnaden prövas, om och i vad mån avdrag skall göras för statsbidraget till ombyggnaderna.

I anslutning till det anförda har utredningsmannen tillstyrkt, att statsbidrag för landstingets havda kostnader för undervisnings- och administrationslokaler samt elevinternat beräknas å ovannämnda belopp av 325,950 kronor och att landstinget tillerkännes statsbidrag med 162,975 kronor eller sålunda med hälften av förstnämnda belopp.

Skolöverstyrelsen har icke haft något att erinra mot de principer, som utredningsmannen tillämpat vid bedömandet av de olika lokalernas användning i skolans tjänst och av vilka kostnader, som i anslutning härtill borde tagas i betraktande vid bestämmandet av statsbidragets belopp. Överstyrelsen har därför funnit sig böra tillstyrka det av utredningsmannen föreslagna statsbidraget å 162,975 kronor.

Statskontoret har anfört följande.

Utredningsmannen har vid bedömandet av det byggnadsvärde, som må ligga till grund för ett eventuellt statsbidrag, framhållit, att en stor del av våningen två trappor upp i västra flygelbyggnaden vore upplåten till bostäder åt skolans rektor och husmor. Då statsbidrag icke utgår för dylika bostäder, torde den del av byggnadsvärdet, som hänför sig till nämnda boställsvåning, icke böra medräknas vid bidragets bestämmande. Några uppgifter, som skulle kunna tjäna till ledning vid bedömandet av ett sålunda minskat byggnadsvärde, hava icke lämnats. I betraktande av det nuvarande prisläget på byggnadsmarknaden anser statskontoret ett värde av sammanlagt 25,000 kronor icke vara för högt för de båda lägenheter, som här avses. En reducering av de av utredningsmannen uppskattade byggnadskostnaderna med sistnämnda belopp skulle medföra, att den till grund för statsbidragets beräkning liggande kostnadssumman skulle utgöra i runt tal 300,000 kronor. Statsbidraget torde vid sådant förhållande böra fastställas till 150,000 kronor.

f) Västerbottens läns landstings centrala verkstadsskola.

Sedan Västerbottens läns landsting — med förmålan att landstinget beslutat inrätta en verkstadsskola för Västerbottens län i Vännäs köping — hos Kungl. Maj:t anhållit *dels* om skolans erkännande såsom central verkstadsskola, *dels ock* om statsbidrag till vissa engångskostnader för undervisningen och för anordnande av elevinternat, förklarade Kungl. Maj:t genom beslut den 10 juli 1942 ifrågavarande verkstadsskola erkänd såsom central verkstadsskola, räknat från och med den 1 juli 1942. Tillika medgav Kungl. Maj:t, att den centrala verkstadsskolan finge tills vidare omfatta sju yrkesavdelningar, däribland en avdelning för murare. Därjämte tilldelade Kungl. Maj:t — som förklarade sig vilja framdeles meddela beslut, huruvida och i vilken omfattning statsbidrag finge utgå såsom ersättning för sådana kostnader för anskaffning av undervisningslokaler samt lokaler för administration m. m., vilka bestritts före skolans erkännande såsom central verkstadsskola — landstinget statsbidrag med, såvitt avser byggnadskostnader, femtio procent av de styrkta kostnaderna för uppförande av lokaler för elevinternat, dock högst 217,500 kronor. Sedermera tilldelade Kungl. Maj:t genom beslut den 4 december 1942 landstinget statsbidrag med femtio procent av de styrkta kostnaderna, dock högst 10,950 kronor, för uppförande av en byggnad, inrymmande undervisningslokal för yrkesavdelningen för murare.

Utredningsmannen, som den 27 oktober 1942 besökt ifrågavarande verkstadsskola, har anfört bland annat följande.

År 1933 öppnade statens arbetslöshetskommission å Västerbottens regementets förutvarande lägerplats vid Vännäs en yrkesskola för arbetslös ungdom. År 1937 erbjöd kommissionen landstinget att övertaga denna skola, som kommissionen beräknade lägga ned den 30 juni 1939, möjligen redan den 30 december 1938. Genom beslut den 21 oktober 1938 biföll Kungl. Maj:t en framställning från landstingets förvaltningsutskott om tillstånd för landstinget att använda de av kommissionen å lägerplatsen disponerade byggnaderna för en i landstingets regi inrättad skola. Med stöd av detta beslut upprättades den 20 februari 1939 mellan chefen för Västerbottens regemente å Kungl. Maj:ts och kronans vägnar samt landstinget ett avtal, varigenom de ifrågavarande byggnaderna upplätos till landstinget för en tid av fem år räknat från och med den 1 juli 1939, på villkor bland annat att avtalet omedelbart skulle upphöra att gälla, då så för försvarsväsendets krigsbehov eller liknande ändamål påfordrades. Sedermera träffades mellan arbetslöshetskommissionen och landstinget överenskommelse, att arbetslöshetskommissionen fortfarande, i den mån arbetslösheten så påkallade, skulle bedriva verksamheten vid skolan till den 1 juli 1940, efter vilken tid yrkesskolan skulle övergå i landstingets regi. Landstinget hade avsett att på Vännäs läger bedriva yrkesskolverksamhet såsom ett provisorium i avvaktan på statsmakternas beslut i anledning av det förslag, som framlagts av verkstadsskolutredningen. Senare under år 1939 fick emellertid landstinget mottaga meddelande från vederbörande militära myndighet, att de två lägerbyggnader, i vilka yrkesskolans maskinutrustning vore förlagd, borde utrymmas. För att icke avtalet med kronan skulle hävas och maskinerna bortflyttas från Vännäs, undersökte förvaltningsutskottet möj-

ligheterna att anskaffa andra lokaler för skolan. Efter förhandlingar med Vännäs köping förklarade sig köpingen beredd att ställa lämpligt markområde till landstingets förfogande för uppförande av de för en verkstads-skola erforderliga byggnaderna.

Vid förhandlingar mellan förvaltningsutskottet och arbetslöshetskommissionens sociala avdelning förklarade denna sig beredd att med landstinget diskutera ett åtagande från kommissionens sida att uppföra en verkstads-skolbyggnad i Vännäs av ungefär samma storlek som den vid Strömbacka utanför Piteå. Kommissionen skulle endast kunna åtaga sig sådana arbets-uppgifter, som kunde utföras av elever vid arbetslägret. Arbeten fallande utom ramen av de undervisningsavdelningar, som funnes eller kunde komma att upprättas, måste utföras i annan ordning, sålunda även egentligt grov-arbete, grundgrävning och dylikt.

Efter framställning från förvaltningsutskottet den 5 augusti 1939, vilken åtgärd sedermera godkändes av landstinget, förklarade Kungl. Maj:t den 18 augusti 1939 hinder icke möta för statens arbetslöshetskommission att medverka vid uppförandet av en byggnad för en verkstadsskola i Vännäs. Genom avtal med landstinget den 6 oktober 1939 åtog sig sedermera kommissionen att medverka vid uppförandet av byggnaden, i den mån så lämpligen kunde ske med arbetelever och för dessas utbildning anställda lärare. Såsom förut nämnts innebar avtalet, att landstinget skulle ombesörja grundläggning och framdragnings av utvändiga ledningar.

Sedan landstinget fattat beslut om dessa arbeten, utfördes i landstingets regi under hösten 1939 källarvåningen, som omedelbart kunde tagas i anspråk som provisoriska lokaler för yrkesskolans snickeriavdelning, under det att lokaler för den mekaniska avdelningen anskaffades i en garagebyggnad i Vännäs. Vid fattandet av sitt beslut 1939 synes landstinget hava utgått ifrån att, då arbetslöshetskommissionen skulle medverka till byggnadens uppförande och statsbidrag till femtio procent beräknades utgå för den del av kostnaderna, som arbetslöshetskommissionen icke påtog sig, landstingets kostnad torde begränsas till mindre än 200,000 kronor. Då verkstadsskolutredningens betänkande icke föranledde proposition till 1940 års riksdag, uppstod inom förvaltningsutskottet tvekan, huruvida landstingets beslut angående byggnaden skulle fullföljas eller arbetet avbrytas med hänsyn till risken, att statsbidrag till kostnaderna icke skulle kunna erhållas. Emellertid uppstod fråga om att vid uppförandet av skolbyggnaden skulle anlitas arbetskraft i öppna marknaden. Orsaken härtill var, såvitt av handlingar i ärendet framgår, att behovet av lokaler för snabbutbildning av arbetskraft för den mekaniska industrien medförde, att byggnadsarbetet behövde färdigställas i snabbare takt än som kunde ske vid dess utförande på sätt som i avtalet den 6 oktober 1939 förutsatts. För detta ändamål skulle huvudsakligen vana byggnadsarbetare anlitas och elevernas insats inskränkas till arbetsuppgifter, som sammanhängde med pågående utbildning eller icke krävde yrkesskicklighet.

I en i arbetslöshetskommissionen efter underhandlingar med landstinget den 1 februari 1940 uppgjord promemoria anföres, under hänvisning till att landstinget såsom ovan framhållits tidigare beräknat sina kostnader till belopp understigande 200,000 kronor, att landstinget vore villigt att förskotta de kostnader, som skulle uppstå, om arbetena utfördes i öppna marknaden, och som icke kunde påföras kommissionen, under förutsättning att landstinget kunde påräkna att framdeles erhålla statsbidrag i samma utsträck-

ning, som om kostnaderna hade belöpt å tid efter ställningstagande från statsmakternas sida till verkstadsskolutredningens förslag i frågan.

Den 5 april 1940 träffades ny överenskommelse mellan arbetslöshetskommissionen och landstinget angående dels samverkan vid uppförande av byggnad i Vännäs för en av landstinget planerad verkstadsskola, dels ock bedrivande av yrkesutbildning i verkstadsskolans lokaler.

Enligt denna överenskommelse skulle byggnadsarbetet slutföras i landstingets regi. I den mån yrkesutbildning för arbetslös ungdom eller för omskolning av äldre arbetslösa av kommissionen bedrevs i Vännäs, åtog sig kommissionen dock att utan ersättning därför såsom ett led i denna yrkesutbildning medverka vid arbetena å den nya byggnaden, i vad gällde sådana arbeten som ur utbildningssynpunkt eller eljest vore lämpliga för dylikt utförande, ävensom att under samma förutsättning genom de av kommissionen för yrkesutbildningen anställda lärarna biträda med arbetsledning vid verkstadsskolbygget.

I frågor rörande yrkesutbildningens bedrivande förband sig landstinget att för så lång tid från och med den 1 juli 1940, som kommissionen med hänsyn till behovet av omskolning av arbetskraft kunde finna erforderlig, upplåta den nya skolbyggnaden åt kommissionen för sådan yrkesutbildning. Kommissionen åtog sig å sin sida att till landstinget erlägga skälig ersättning för den merkostnad för landstinget, som till följd av skollokalens utnyttjande för den av kommissionen ledda utbildningsverksamheten kunde beräknas uppkomma, då lokalerna sedan ifrågavarande verksamhet upphört, skulle iordningställas för yrkesutbildning genom organ för landstinget.

Efter träffandet av detta avtal har verkstadsskolbyggnaden färdigställt i landstingets regi. Enligt inhämtade uppgifter har byggnaden helt uppförts med anlåtande av lejd arbetskraft, förutom smidesarbetet för vissa trappräcken m. m., vilket arbete utförts av verkstadsskolans elever, men materialet bekostats av landstinget. Någon hyra lärar icke hava erlagts till landstinget av kommissionen för de nya skollokalernas utnyttjande.

Beträffande denna byggnad har i proposition 1941: 71 uttalats, att statsbidrag såsom ersättning för redan nedlagda kostnader kunde befinnas skäligt. I proposition 1942: 171 erinras om att byggnaden inrättats i syfte att bliva erkänd såsom central verkstadsskola. Det synes uppenbart, att landstinget vid sina åtgöranden i fråga ständigt utgått ifrån, att sådant statsbidrag skulle utgå och i god tro handlat därefter.

Verkstadsskolbyggnaden, som blev färdig att helt tagas i bruk den 7 januari 1941, har enligt uppgift sedan dess av arbetsmarknadskommissionen utnyttjats för omskolning av arbetskraft till den 1 augusti 1942, då landstinget började att driva verkstadsskolan.

Byggnaden synes vara uppförd med goda materialier och med tillämpning av bästa arbetsmetoder. Plandispositionen synes vara för ändamålet väl avpassad. Byggnadsstandarden är möjligen något hög enligt de krav på sparsamhet, som nu uppställas. Sålunda är portomfattning m. m. tillverkad av granit och trapphallarnas golv, trappsteg samt vissa fönsterbänkar utförda av kalksten, varjämte i en del fall kopparplåt kommit till användning. Emellertid måste framhållas, att materialierna, i all synnerhet till golv i verkstäder, valts med hänsyn till ändamålsenlighet och nedbringande av kostnader för underhåll. Det allmänna intrycket av byggnadens beskaffenhet är fördelaktigt och anger ett gott resultat av sättet för byggnadsarbetets genomförande.

De nuvarande sju avdelningarna beräknas inom kort kunna utökas med tre avdelningar, nämligen en avdelning för bilreparatörer eller flygmekaniker, en avdelning för elektriker och en avdelning för målare. Elevantalet skulle i sådant fall komma att uppgå till omkring 150.

Det under byggnad varande elevhemmet är avsett för 150 elever och väntas bli färdigt den 1 augusti 1943. Till förläggningsutrymme nu provisoriskt anordnade lokaler inom verkstadsskolbyggnaden — förutom rörarbetaravdelningen vissa lärosalar för teoretisk undervisning — kunna då tagas i anspråk för undervisningen till fördel för en mera rationell drift av densamma än för närvarande.

Av de tre planerade nya avdelningarna för bilreparatörer eller flygmekaniker, elektriker och målare avses avdelningen för bilreparatörer eller flygmekaniker att förläggas till den verkstadslokal, som förut varit avsedd till mureriavdelning men nu tillfälligt disponeras av rörarbetaravdelningen. Frågan var avdelningarna för elektriker och målare skola erhålla sina lokaler uppgives vara ställd på framtiden. Enligt utredningsmannens mening bör åtminstone en av dessa avdelningar kunna beredas lokalutrymme i den våning, som nu helt disponeras av snickeriavdelningen. Denna avdelning torde nämligen icke behöva hela det nu disponerade utrymmet.

Med skrivelse till skolöverstyrelsen den 25 april 1942 överlämnade förvaltningsutskottet en av tvenne revisorer bestyrkt redogörelse för av landstinget havda kostnader intill den 25 april 1942 för uppförande av verkstadsskolbyggnaden, enligt vilken kostnaderna uppgått till 572,264 kronor 54 öre.

Vid utredningsmannens besök lämnades en ny specifikation å byggnads-kostnaderna för tiden den 15 september 1939—den 30 juni 1942, slutande å 579,116 kronor 71 öre.

Innan verkstadsskolbyggnaden bleve fullt färdig, uppgåvos följande arbeten behöva utföras till nedan angivna kostnader, nämligen:

Durkplåtsbetäckning över värmepannorna	kronor	2,030
Telferanordning m. m. för transport av ved från bränslerummet till pannrummet	»	3,190
Installation av varmluftsaggregat i snickeriverkstaden	»	2,360
smedjan	»	1,960
virkestorken	»	1,200
	Summa kronor	10,740.

I ovannämnda kostnadsbelopp, 579,116 kronor 71 öre, ingår en post å 219 kronor 87 för komplettering av värme- och sanitetsteknisk anläggning på grund av rörarbetaravdelningens utnyttjande som förläggingslokal för elever. Denna post samhör rätteligen med kostnaden för elevhemmet och avser dessutom åtgärder för en provisorisk anordning, varför den icke bör upptagas i detta sammanhang.

Hittills av landstinget för byggnadsföretaget havda utgifter, vilka böra i förevarande fall godtagas, utgöra (579,116: 71—219: 87 =) 578,896 kronor 84 öre eller i runt tal 578,900 kronor.

De härutöver beräknade i det föregående omförmälda kostnaderna för

ännu icke utförda kompletteringsarbeten, för vilka statsbidrag emellertid icke i detta sammanhang torde kunna utgå, föranleder följande uttalande från utredningsmannen.

Durkplåtsbetäckningen över värmepannorna synes vara behövlig. Pannorna äro nämligen konstruerade för övereldning, varför transporten av bränslet till eldningsöppningarna för närvarande äger rum direkt på pannornas takplåtar. Likaledes torde telferanordningen för framförandet av det buntade bränslet till eldningsöppningarna vara erforderlig. Installationerna av varmluftsaggregat i snickarverkstaden, smedjan och virkestorcken äro likaledes av behovet påkallade för tillförsel av förvärmad friskluft för ventilationsändamål. De för dessa arbeten beräknade kostnaderna, sammanlagt 10,740 kronor, synas skäligen och torde stödja sig på infordrade anbud. Skulle statsbidrag för dessa arbetsposter sedermera efter särskild framställning kunna ifrågakomma, torde de verkliga kostnaderna för desamma böra i vanlig ordning verifieras.

Sammanfattningsvis har utredningsmannen anført, att han funne den uppförda verkstadsskolbyggnaden vara av god beskaffenhet samt innehålla lämpliga lokaler för en verkstadsskola för Västerbottens län samt att han förty tillstyrkte, att statsbidrag utginge för hittills havda byggnadskostnader med hälften av ovannämnda belopp, 578,900 kronor, eller sålunda med 289,450 kronor.

Skolöverstyrelsen har funnit sig böra tillstyrka det av utredningsmannen föreslagna bidragsbeloppet å 289,450 kronor.

Statskontoret har anført följande.

Den föreliggande utredningen giver vid handen, att de hittillsvarande byggnadskostnaderna kunna uppskattas till i runt tal 578,900 kronor. Enligt utredningsmannens förslag skulle statsbidraget således utgöra 289,450 kronor. Även om måhända viss tvekan kan råda rörande skäligheten av det föreslagna beloppet i betraktande av att landstinget tillerkänts bidrag upp till 217,500 kronor för uppförande av nytt elevinternat, vill statskontoret dock — med hänsyn särskilt till att landstinget torde haft grundad anledning förvänta, att ersättning skulle beredas med 50 procent av havda byggnadskostnader — icke framställa någon erinran mot att statsbidrag utgår i huvudsaklig överensstämmelse med det framlagda förslaget. Ämbetsverket har konstaterat, att, sedan landstinget i april 1942 lämnat en närmare specifikation å byggnadskostnaderna, vilka kostnader uppskattats till i runt tal 572,000 kronor, vissa kompletteringsarbeten vidtagits, som dragit en kostnad av cirka 7,000 kronor. Då en del av dessa arbeten icke synas hava varit oundgängligen nödvändiga och beloppet för övrigt icke är av någon större storleksordning, torde till grund för bidragets utmätande i första hand böra läggas nyssnämnda belopp av 572,000 kronor. Statsbidraget skulle i enlighet härmed kunna beräknas till 286,000 kronor. Av utredningsmannens redogörelse framgår emellertid vidare, att byggnadsstandarden i vissa avseenden är väl hög enligt de krav på återhållsamhet härutinnan, som numera pläga uppställas. Statskontoret föreslår förty, att statsbidraget jämkas ytterligare något nedåt eller till 280,000 kronor.

Till bedömande föreligger nu frågan om statsbidrag till sådana kostnader för lokalanskaffning, vilka av huvudmännen för vissa centrala verkstadsskolor bestritts före skolornas erkännande såsom centrala verkstadsskolor. Dessa ersättningsfrågor, vilka varit föremål för utredning genom särskild av Kungl. Maj:t förordnad utredningsman, avse Karlskrona stads centrala verkstadsskola, Värmlands läns centrala verkstadsskola i Östanås, Gävleborgs läns centrala verkstadsskola i Tönshammar, Västernorrlands läns centrala verkstadsskolor å Sandö och i Sundsvall samt Västerbottens läns centrala verkstadsskola i Vännäs. Av ifrågavarande sex verkstadsskolor — vilka erkänts såsom centrala verkstadsskolor från och med den 1 juli 1942, verkstadsskolan i Tönshammar för en tid av fem år — ha de fem förstnämnda inrättats såsom verkstadsskolor för viss arbetslös ungdom och åtnjutit understöd såsom sådana intill nyssnämnda tidpunkt. För dessa verkstadsskolor ha tagits i anspråk vissa lokaler, vilka förut använts för arbetslöshetsskolorna och för vilkas anskaffning statsbidrag begärts. Verkstadsskolan i Vännäs åter har inrättats i syfte att bli erkänd såsom central verkstadsskola. Före skolans erkännande såsom central verkstadsskola har emellertid av skäl, som av den lämnade redogörelsen närmare framgår, för skolans räkning uppförts en verkstadsskolbyggnad, för vilken statsbidrag likaledes begärts.

Vad *Karlskrona stads centrala verkstadsskola* beträffar avser ersättningsfrågan vissa lokaler för undervisning och administration, vilka äro inrymda i tre byggnader, i handlingarna betecknade B 1, B 2 och B 4. Byggnaderna B 1 och B 2 ha efter stadens förvärv av desamma undergått ombyggnad, medan byggnaden B 4 nyuppförts. Kostnaderna för dessa tre byggnader ha från stadens sida angivits till 74,000 kronor för byggnaden B 1, varav 50,000 kronor för byggnadens värde före ombyggnaden, till 207,000 kronor för byggnaden B 2, varav 90,000 kronor för byggnadens värde före ombyggnaden, och till 49,000 kronor för nybyggnaden B 4. Av närmare angivna skäl anser utredningsmannen de för byggnaderna B 1 och B 2 angivna värdena före desammas ombyggnad böra minskas med 12,500 kronor respektive 22,500 kronor och stadens kostnader för de tre byggnaderna böra beräknas till $(74,000 - 12,500 =) 61,500$ kronor för byggnaden B 1, till $(207,000 - 22,500 =) 184,500$ kronor för byggnaden B 2 och till 49,000 kronor för byggnaden B 4. Då byggnaden B 2 emellertid inrymmer lokaler både för den centrala verkstadsskolan och de kommunala yrkesskolorna i Karlskrona, av vilka lokaler vissa gemensamt disponeras av verkstadsskolan och yrkesskolorna, anser utredningsmannen, att endast en tredjedel av ovannämnda för samma byggnad beräknade kostnadsbelopp å 184,500 kronor eller 61,500 kronor bör påföras verkstadsskolan. Den sammanlagda kostnad, varå statsbidrag enligt utredningsmannens förslag bör beräknas, uppgår sålunda till $(61,500 + 61,500 + 49,000 =) 172,000$ kronor. Enligt utredningsmannens

förslag bör statsbidrag utgå med hälften av sistnämnda belopp eller sålunda med 86,000 kronor. Utredningsmannens förslag, som tillstyrkts av skolöverstyrelsen men avstyrkts av statskontoret, anser jag mig kunna godtaga och tillstyrker alltså, att Karlskrona stad tillerkännes statsbidrag med 86,000 kronor för de kostnader, varom här är fråga.

Värmlands läns landstings centrala verkstadsskola disponerar vissa landstinget tillhöriga byggnader, vilka blivit lediga genom avveckling av landstingets skyddshem för gossar i Älvåsen. Då dessa byggnader icke anskaffats för den till central verkstadsskola ombildade arbetslöshetsskolan, anser jag i likhet med skolöverstyrelsen och statskontoret, att statsbidrag icke bör utgå till kostnaderna för byggnadernas anskaffning. På byggnaderna ha emellertid nedlagts vissa kostnader efter verkstadsskolans inrättande, uppgående till i runt tal 17,500 kronor. Utredningsmannen och skolöverstyrelsen ha tillstyrkt, att statsbidrag utgår till dessa kostnader, medan statskontoret ansett kostnaderna icke vara av den storleksordning, att landstinget skäligen bör tillerkännas ersättning härför. För egen del anser jag mig böra tillstyrka, att statsbidrag utgår till sistnämnda kostnader med av utredningsmannen föreslaget och av överstyrelsen tillstyrkt belopp, 8,750 kronor.

Såsom förut nämnts har *Gävleborgs läns landstings centrala verkstadsskola* erkänts såsom central verkstadsskola för en tid av allenast fem år. Detta har skett med hänsyn till att skolöverstyrelsen icke ansett sig kunna annat än för viss övergångstid godkänna de för den centrala verkstadsskolan avsedda lokalerna i den utsträckning landstinget räknat med. Av vad utredningsmannen anfört framgår, att landstinget uppdragit åt styrelsen för verkstadsskolan att göra en förutsättningslös utredning rörande skolans förläggning. Vid denna utredning torde det av utredningsmannen skisserade byggnadsprogrammet närmare böra prövas. Då oklarhet råder om verkstadsskolans framtida förläggning och lokalförhållanden, kan jag i likhet med statskontoret icke nu tillstyrka, att landstinget tillerkännes statsbidrag för här berörda kostnader. Frågan härom torde få upptagas till förnyad prövning, sedan förenämnda utredning verkstälts.

Utredningsmannen har beräknat anskaffningskostnaderna intill utgången av budgetåret 1941/42 för de lokaler för undervisning, administration och elevinternat vid *Västernorrlands läns landstings centrala verkstadsskola å Sandö*, för vilka statsbidrag begärts, till i runt tal 318,500 kronor och tillstyrkt statsbidrag med hälften av detta belopp eller sålunda med 159,250 kronor. Skolöverstyrelsen har tillstyrkt detta statsbidragsbelopp. Utredningsmannens förslag har icke föranlett annan erinran från statskontorets sida, än att ämbetsverket ansett, att det av utredningsmannen godtagna värdet, 16,000 kronor, för byggnaden nr 23 a, vilken inrymmer måleriverkstad samt

i övre våningen pensionärsbostäder, borde minskas med den del, som skärligen kunde anses belöpa på pensionärsbostäderna, vilka icke syntes kunna utnyttjas på något för skolan ändamålsenligt sätt. Med hänsyn härtill har statskontoret föreslagit, att det av utredningsmannen förordade bidraget, 159,250 kronor, avrundas nedåt till 150,000 kronor. Då det av utredningsmannen föreslagna bidragsbeloppet utgör hälften av de av utredningsmannen beräknade lokalanskaffningskostnaderna, innebär den av statskontoret förordade sänkningen av bidragsbeloppet i realiteten, att nämnda anskaffningskostnader av statskontoret reduceras med 18,500 kronor eller med högre belopp än det av utredningsmannen för ifrågavarande byggnad godtagna värdet, 16,000 kronor. Även om en viss reduktion av bidragsbeloppet på av statskontoret anfört skäl kunde övervägas, bör den i allt fall icke bli så stor som statskontoret föreslagit. Emellertid får jag erinra, att för verkstadsskolans räkning disponeras vissa lokaler, för vilka statsbidrag icke begärts, enär landstinget ansett dem böra ersättas med andra lokaler genom nybyggnad, men som utredningsmannen ansett böra bibehållas och utnyttjas såsom hitills, samt att i de av utredningsmannen angivna lokalanskaffningskostnaderna icke ingår ett belopp av 1,850 kronor, som beräknats komma att under budgetåret 1942/43 åtgå för färdigställande av en av bostadsbyggnaderna för eleverna. Med hänsyn till vad jag sålunda framhållit anser jag mig böra tillstyrka, att landstinget tillerkännes statsbidrag för sina havda kostnader för anskaffning av lokaler för verkstadsskolan å Sandö i huvudsaklig överensstämmelse med utredningsmannens förslag med ett till jämnt tusental kronor avrundat belopp av 159,000 kronor.

De kostnader, som utredningsmannen ansett böra läggas till grund vid beräkandet av statsbidrag till anskaffning av lokaler för *Västernorrlands läns landstings centrala verkstadsskola i Sundsvall*, uppgå enligt utredningsmannens beräkningar till 325,950 kronor. I detta belopp ingår jämväl värdet av två i våningen två trappor i skolfastighetens västra flygelbyggnad till skolans rektor och husmor upplåtna bostadslägenheter, vilka avsetts skola efter ombyggnad tagas i anspråk såsom undervisningslokaler. Statskontoret har ansett, att värdet av dessa bostäder icke bör medräknas vid bidragets bestämmande. Sammanlagda värdet av bostäderna har statskontoret ansett kunna beräknas till 25,000 kronor. Skolöverstyrelsen har lämnat utredningsmannens beräkningar utan erinran samt tillstyrkt statsbidrag med av utredningsmannen föreslaget belopp, 162,975 kronor, medan statskontoret av nyssnämnda anledning ansett bidraget böra reduceras till 150,000 kronor. Då nämnda bostadslägenheter avses skola tagas i anspråk för undervisningsändamål, anser jag det lämpligt, att värdet av dessa nu medräknas vid bidragets bestämmande. Den del av bidraget, som kan anses belöpa på bostadslägenheterna, torde dock icke böra utbetalas,

förrän landstinget visat, att desamma tagits i anspråk för undervisningsändamål. Värdet av bostadslägenheterna torde enligt vad jag inhämtat icke böra uppskattas till högre belopp än 15,000 kronor. Jag anser mig böra tillstyrka, att statsbidrag må utgå till landstinget för de kostnader, varom här är fråga, med av utredningsmannen föreslaget belopp, 162,975 kronor. Härav torde dock ett belopp av 7,500 kronor icke böra utbetalas, förrän nyss angivna villkor uppfyllts.

Enligt utredningsmannens förslag bör till grund för utmätande av statsbidrag till byggnadskostnaderna för den för *Västerbottens läns landstings centrala verkstadsskola* uppförda verkstadsskolbyggnaden läggas ett kostnadsbelopp av 578,900 kronor. I detta belopp ingår icke kostnaderna för vissa för byggnadens färdigställande erforderliga arbeten, vilka kostnadsberäknats till 10,740 kronor. Utredningsmannen har föreslagit, att bidrag skall utgå med hälften av förstnämnda kostnadsbelopp eller sålunda med 289,450 kronor, medan statskontoret av skäl, som jag i huvudsak kan biträda, ansett bidraget böra sänkas till 280,000 kronor. Då emellertid för byggnadens färdigställande vissa kostnader tillkomma, vilka skäligen böra tagas i beaktande vid utmätande av ifrågavarande bidrag, anser jag mig kunna tillstyrka, att landstinget tilldelas statsbidrag för de kostnader, varom här är fråga, med ett till 285,000 kronor jämkat belopp.

I kungörelsen 1941:716 angående statsbidrag till centrala verkstadsskolor stadgas såsom villkor för statsbidrag till byggnadsarbeten, bland annat, att huvudmannen i till länsstyrelsen avgiven förbindelse förpliktat sig att icke utan Kungl. Maj:ts medgivande använda skolans (elevinternatets) byggnader till annat än det därmed avsedda ändamålet samt att, därest nämnda villkor icke fullgöres eller därest Kungl. Maj:t medgiver nedläggande av skolan (elevinternatet) helt eller delvis, återbetala uppburet statsbidrag eller så stor del därav, som av Kungl. Maj:t bestämmes. Jag utgår från, att nu angivna villkor skola vinna tillämpning jämväl med avseende å rätten till de statsbidrag, varom nu är fråga.

Sammanlagda beloppet av de av mig tillstyrkta bidragen uppgår till $(86,000 + 8,750 + 159,000 + 162,975 + 285,000 =)$ 701,725 kronor. Medel för ifrågavarande ändamål torde böra för nästa budgetår beräknas under förslagsanslaget till bidrag till inrättande av centrala verkstadsskolor m. m. Härtill återkommer jag i det följande.

Av riksdagen torde böra inhämtas medgivande, att statsbidrag må utgå till Karlskrona stad, Värmlands läns landsting, Västernorrlands läns landsting och Västerbottens läns landsting såsom ersättning för sådana kostnader för anskaffning av undervisningslokaler m. m., som bestritts före skolas erkännande såsom centrala verkstadsskola, med av mig i det föregående angivna belopp. Härom gör jag hemställan i det följande.

III. Anslagsberäkningar.

1. Förslagsanslaget till Kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning: Understöd åt kommunala anstalter för yrkesundervisning.

Belastningen på de för detta ändamål under nedannämnda budgetår anvisade anslagen utgör enligt riksräkenskapsverkets budgetredovisning:

Budgetår	Anslag kronor	Nettoutgift kronor
1937/38	1,860,000	2,474,800
1938/39	2,400,000	2,456,300
1939/40	2,600,000	2,299,900
1940/41	2,400,000	2,140,500
1941/42	2,300,000	2,218,400.

För innevarande budgetår har för ändamålet anvisats ett anslag av 2,400,000 kronor. Anslaget är uppdelat på två poster, en till understöd till avlöning av lärare på förslagsvis 2,050,000 kronor och en till understöd till undervisningsmateriel på förslagsvis 350,000 kronor.

Alltsedan budgetåret 1940/41 gälla vissa restriktiva bestämmelser i fråga om beviljande av understöd. Sålunda har skolöverstyrelsen att vid prövning av ansökningar om statsunderstöd tillämpa strängare bedömningsgrunder vad beträffar understöd till vissa kortare kurser och till språkundervisning samt till anskaffande av undervisningsmateriel. Härjämte har en höjning föreskrivits beträffande det minimiantal elever vid yrkesskolkurs, som erfordras för att statsunderstöd skall kunna utgå. Å andra sidan har statsunderstödet till undervisning i husligt arbete för innevarande budgetår undergått en provisorisk höjning, varigenom löneställningen för lärarinnor i husligt arbete i stort sett kommit i paritet med lönenivån för skolkökslärarinnorna vid fortsättningsskolorna.

Skolöverstyrelsen har föreslagit, att anslaget för nästa budgetår höjes med 300,000 kronor till 2,700,000 kronor, och därvid anfört huvudsakligen följande.

För budgetåret 1942/43 ha understöd sökts med cirka 2,521,550 kronor för avlöning av lärare och med omkring 468,599 kronor till undervisningsmateriel eller tillhopa med cirka 2,990,149 kronor. Överstyrelsen har beviljat understöd med cirka 2,487,528 kronor till avlöning av lärare och med omkring 388,203 kronor till undervisningsmateriel eller tillhopa med cirka 2,875,731 kronor. De oavgjorda ansökningarna sluta på sammanlagt omkring 6,954 kronor.

En jämförelse mellan de sökta understöden för budgetåren 1941/42 och 1942/43 visar en ökning i anslagsbehovet med omkring 242,000 kronor.

Endast en obetydlig del av ökningen är att hänföra till undervisningsmateriel, medan ökningen i övrigt avser lärarlöner. Denna omständighet torde bero på en sträng återhållsamhet från kommunernas sida i fråga om undervisningsmateriel och torde säkerligen kunna sättas i samband med de mycket starka beskrningar av de sökta understöden till undervisningsmateriel, som överstyrelsen fann sig nödsakad vidtaga för budgetåret 1941/42 för att ej behöva överskrida anslaget belopp. Fråga är om icke denna återhållsamhet i fråga om undervisningsmateriel måste synas väl stark, om man tager i betraktande den utveckling av skolornas verksamhet, som tagit sig uttryck i ett ökat behov av understöd till lärarlöner, och till den för budgetåret 1941/42 gjorda starka understödsbeskrningen.

Överstyrelsen hänvisar till sin i 1942 års åttonde huvudtitel behandlade framställning rörande mildring i fråga om den snäva understödstilldelning, som ansågs böra ifrågakomma under budgetåret 1941/42. För budgetåret 1942/43 har överstyrelsen icke ansett sig kunna vidtaga så rigorösa beskrningar av de sökta understöden som för budgetåret 1941/42 utan inskränkt sig till att i samråd med statens arbetsmarknadskommission utränga sådana kurser, som kunde anses mindre viktiga för de ifrågavarande yrkena. Dessa utrangeringar ha dock icke kunnat givas en sådan omfattning, att vidkommande yrkens utbildningsbehov därigenom kunde bli tillbakasatt. För att helt kunna kontrollera, vilka kurser som komma att anordnas vid de särskilda skolorna, har överstyrelsen föreskrivit, att under budgetåret 1942/43 statsunderstöd icke må utan överstyrelsens särskilda medgivande utgå för kurser, som icke upptagits i årets understödsansökning, även om undervisningsplan tidigare fastställts för desamma av överstyrelsen och det beviljade understödet skulle lämna tillgång därtill genom att andra, i ansökningen uppgivna kurser av någon anledning icke komme till stånd.

Medelsförbrukningen för budgetåret 1941/42 har, trots de av överstyrelsen vid understödsbeviljandet i besparingssyfte gjorda starka nedskärningarna, med mer än 53,000 kronor understigit det understödsbelopp, som beviljats. För budgetåret 1942/43 torde man, med hänsyn till de beviljade understödets belopp och till att förhandsnedskärningar icke vidtagits i samma grad som föregående år, böra räkna med ett avsevärt större belopp, som icke kommer att uttagas av understöden. En medelsförbrukning av omkring 2,700,000 kronor torde därför böra påräknas. Beträffande budgetåret 1943/44 utgår överstyrelsen från att nu gällande restriktioner skola bibehållas. Även om så sker, torde understödsbehovet för detta budgetår icke kunna räknas lägre än nyssnämnda belopp 2,700,000 kronor, varav 2,350,000 kronor torde böra avses till lärarlöner och 350,000 kronor till undervisningsmateriel.

Departementschefen.

Vid min anmälan i fjol av anslagsbehovet till ifrågavarande ändamål betonade jag, att den stränga återhållsamhet i fråga om understödstilldelningen, som under budgetåren 1940/42 tillämpats, haft ogynnsamma återverkningar på yrkesundervisningen; en fortsatt, lika sträng återhållsamhet vore därför icke tillrådlig. Riksdagen gjorde icke någon erinran mot detta mitt uttalande. Skolöverstyrelsen har med anledning härav för innevarande budgetår kunnat tillmötesgå de understödssökande i väsentligt ökad utsträckning. Jag finner icke anledning till erinran mot de grunder, som överstyrelsen härvid efter samråd med arbetsmarknadskommissionen tillämpat.

En följd av denna mindre restriktiva politik är givetvis, att anslagsbehovet stigit. Ett ökat medelsbehov torde dessutom uppstå genom att flygmekanikeravdelningar inrättas vid kommunala anstalter för yrkesundervisning. Jag har i det föregående förordat, att understöd till kostnader för driften av flygmekanikeravdelningar, som inrättas vid sådana anstalter, skola utgå från ifrågavarande anslag. Detta medför, att från detta anslag skola i fortsättningen bestridas — förutom understöd till lärarlöner och undervisningsmateriel — jämväl understöd till vissa hyreskostnader. Med hänsyn till att enligt hittillsvarande erfarenhet en väsentlig del av de beviljade understöden av en eller annan anledning icke till fullo utnyttjas, torde det vara tillräckligt, att anslaget för nästa budgetår höjes med av överstyrelsen föreslaget belopp, 300,000 kronor, till 2,700,000 kronor. Jag förutsätter, att Kungl. Maj:t under nästa budgetår liksom under innevarande skall äga medgiva sådan uppmjukning av statsbidragsbestämmelserna, som må föranledas av utvecklingen på arbetsmarknaden eller eljest kan befinnas erforderlig.

2. Förslagsanslaget till Kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning: Bidrag till inrättande av centrala verkstadsskolor m. m.

Anslag till centrala verkstadsskolor ha uppförts å riksstaten först från och med budgetåret 1942/43. Ur nu ifrågavarande anslag, som är uppfört med 1,000,000 kronor, skall gäldas statsbidrag jämlikt kungörelsen 1941:716 angående statsbidrag till centrala verkstadsskolor, i vad avser bidrag till engångskostnader för undervisningen (§§ 2—4) samt bidrag till kostnader för anordnande av elevinternat (§ 12), dock ej hyreskostnader för sådant internat.

Skolöverstyrelsen har hemställt, att anslaget måtte för nästa budgetår uppföras med 1,680,000 kronor. Det sålunda föreslagna anslagsbeloppet motsvarar det sammanlagda bidragsbelopp till engångskostnader, som överstyrelsen på grundval av föreliggande ansökningshandlingar ansett sig böra preliminärt beräkna för inrättande av planerade centrala verkstadsskolor i Växjö, Eskilstuna och Övertorneå.

Det högsta sammanlagda belopp, som jämlikt Kungl. Maj:ts hittills meddelade beslut må utgå från förevarande anslag, utgör i runt tal 1,406,500 kronor. Jag håller för sannolikt, att större delen av detta belopp kommer att belasta anslaget för innevarande budgetår. Medelsbehovet för nästa budgetår är beroende av många faktorer, som nu icke kunna överblickas. Skäl torde därför i och för sig tala för, att anslaget för nästa budgetår uppföres med oförändrat belopp, 1,000,000 kronor. Jag har emellertid i det föregående tillstyrkt bidrag med sammanlagt 701,725 kronor såsom ersättning till huvudmännen för vissa centrala verkstadsskolor för havda kostnader för lokalanskaffning och därvid anfört, att medel för ändamålet torde böra beräknas

under ifrågavarande anslag för nästa budgetår. Med hänsyn härtill anser jag mig böra förorda, att anslaget för budgetåret 1943/44 höjes med 700,000 kronor till 1,700,000 kronor.

3. Förslagsanslaget till Kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning: Bidrag till driften av centrala verkstadsskolor.

Från ifrågavarande anslag, som för innevarande budgetår är uppfört med 500,000 kronor, bestridas statsbidrag jämlikt §§ 5—10 kungörelsen 1941: 716 ävensom statsbidrag till förhyrande av lokaler för elevinternat.

Skolöverstyrelsen har hemställt, att anslaget måtte för nästa budgetår höjas till 832,400 kronor. Vid anslagsberäkningen har överstyrelsen ansett sig kunna utgå från att medel till ifrågavarande ändamål under nästa budgetår komme att erfordras endast för de centrala verkstadsskolor, som redan under innevarande budgetår äro i verksamhet.

Departement-
schefen.

Mot skolöverstyrelsens anslagsberäkning har jag i och för sig icke funnit anledning till erinran. Då emellertid enligt vad jag i det föregående förordat bidrag till driften av flygmekanikeravdelningar, som anordnas vid centrala verkstadsskolor, skola bestridas från förevarande anslag, torde en höjning av anslaget utöver vad överstyrelsen föreslagit vara påkallad. Jag anser mig böra förorda, att anslaget för nästa budgetår uppföres med 900,000 kronor, vilket innebär en anslagshöjning med 400,000 kronor.

4. Förslagsanslaget till Kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning: Understöd åt verkstadsskolor för viss arbetslös ungdom.

Belastningen på de för detta ändamål under nedannämnda budgetår anvisade anslagen utgör enligt riksräkenskapsverkets budgetredovisning:

Budgetår	Anslag kronor	Nettoutgift kronor
1937/38	700,000	1,089,741
1938/39	1,250,000	1,163,887
1939/40	1,025,000	1,235,379
1940/41	1,050,000	1,036,645
1941/42	1,040,000	937,580.

För innevarande budgetår har för ändamålet anvisats ett anslag av 580,000 kronor. Den betydande minskning av anslaget, som sålunda vidtagits för detta budgetår, har föranletts av att vissa verkstadsskolor, som åtnjöto understöd från förevarande anslag, beräknades komma att omorganiseras till centrala verkstadsskolor från och med ingången av budgetåret 1942/43.

Ur anslaget utgå för närvarande bidrag till verkstadsskolor i Byske (Västerbottens län), Gimo (Stockholms och Uppsala län) samt Lysekil, Mölndal och Uddevalla (Göteborgs och Bohus län).

Skolöverstyrelsen har hemställt, att anslaget för nästa budgetår måtte uppföras med ett till 451,000 kronor minskat belopp. Vid anslagsberäkningen har överstyrelsen utgått från, att ovannämnda fem arbetslöshets-skolor under budgetåret 1943/44 komme att bedriva sin verksamhet i samma omfattning som under innevarande budgetår och under oförändrade bidragsvillkor.

Göteborgs och Bohus läns landsting har i skrivelse den 15 december 1942 — med förmälan att 1942 års landsting beslutat att uppskjuta frågan om organiserandet av en central verkstadsskola för landstingsområdet till 1943 års landstingssammanträde i och för ytterligare utredning av nämnda fråga — hemställt, att arbetslöshetsskolorna i Lysekil, Mölndal och Uddevalla måtte få fortsätta sin verksamhet jämväl under budgetåret 1943/44 under oförändrade villkor.

Innan resultatet av den pågående utredningen rörande möjligheten att taga någon av verkstadsskolorna för arbetslös ungdom i Göteborgs och Bohus län i anspråk för utbildning av flygmekaniker föreligger, kan anslagsbehovet för nästa budgetår icke beräknas med någon större säkerhet. Det torde dock vara försvarligt att vidtaga en sänkning av anslaget med 80,000 kronor till 500,000 kronor.

Departem-
entschefen.

5. Förslagsanslaget till Kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning: Stipendier åt elever vid kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning.

De för detta ändamål under nedannämnda budgetår anvisade anslagen och belastningen å dessa anslag enligt riksräkenskapsverkets budgetredovisning framgå av följande sammanställning:

Budgetår	Anslag kronor	Belastning kronor
1938/39	650,000	883,194
1939/40	700,000	863,443
1940/41	730,000	760,931
1941/42	730,000	862,708
1942/43	800,000.	

Alltsedan budgetåret 1940/41 gäller, att skolöverstyrelsen vid prövning av ansökningar om stipendieanslag skall iakttaga skärpt behovsprövning. Beträffande innebörden härav torde få hänvisas till 1940 års åttonde huvudtitel, sid. 232 f.

Skolöverstyrelsen har föreslagit, att anslaget för nästa budgetår uppräknas med 200,000 kronor till 1,000,000 kronor.

För budgetåret 1941/42 ha av överstyrelsen beviljade understöd till här ifrågavarande ändamål uppgått till cirka 911,847 kronor. Jämfört med närmast föregående budgetår har en avsevärd ökning inträtt, vilken torde ha

sin orsak i de på grund av tidsförhållandena försämrade ekonomiska förhållandena i många av de hem, från vilka skolornas elever komma, av vilken omständighet följer, att eleverna i större utsträckning än eljest måste anses såsom behövande.

För budgetåret 1942/43 anser sig överstyrelsen nödsakad att räkna med minst lika svag och kanske ännu svagare ekonomi i de hem, från vilka eleverna komma. Till detta kommer, att ansökningarna om understöd till skolornas verksamhet för nämnda budgetår visa en jämförelsevis stark utveckling på hithörande skolområde. Anslaget för innevarande budgetår torde därför i ej ringa grad komma att överskridas.

För budgetåret 1943/44 läser man icke kunna som regel räkna med en förbättring av hemmens ekonomiska förhållanden. Överstyrelsen anser sig icke överskatta behovet, då överstyrelsen utgår från ett anslagsbehov för budgetåret 1943/44 å minst 1,000,000 kronor.

Departement-
schefen.

Den nu vid stipendieutdelningen tillämpade strängare behovsprövningen bör tillämpas jämväl under budgetåret 1943/44. Såsom skolöverstyrelsen framhåller torde likväl en betydande ökning av medelsåtgången vara att motse. Enligt vad jag i det föregående förordat skola vidare stipendier till elever vid flygmekanikeravdelningar, som inrättas vid kommunala anstalter för yrkesundervisning, utgå från ifrågavarande anslag. Med hänsyn härtill anser jag mig böra förorda, att anslaget för nästa budgetår höjes med 200,000 kronor till 1,000,000 kronor.

6. Förslagsanslaget till Kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning: Stipendier åt elever vid centrala verkstadsskolor.

För innevarande budgetår har för ändamålet anvisats ett anslag av 450,000 kronor.

Skolöverstyrelsen har hemställt, att anslaget måtte för nästa budgetår höjas till 603,500 kronor. I det sålunda föreslagna anslagsbeloppet har överstyrelsen inräknat medel — i runt tal 41,000 kronor — till stipendier åt elever vid den planerade centrala verkstadsskolan i Övertorneå, ehuru överstyrelsen icke ansett sig behöva för nästa budgetår beräkna något anslagsbehov för driften av verkstadsskolan.

Departement-
schefen.

För nästa budgetår torde stipendiemedel behöva beräknas endast till elever vid sådana centrala verkstadsskolor, som redan nu äro i verksamhet. Vid vissa av dessa verkstadsskolor torde emellertid verksamheten komma att utökas under nästa budgetår genom inrättande av flygmekanikeravdelningar. Enligt vad jag förut förordat böra stipendier till elever vid dessa avdelningar bestridas från förevarande anslag. Medelsbehovet för nästa budgetår uppskattar jag till förslagsvis 600,000 kronor, med vilket belopp anslaget sålunda torde böra uppföras. Detta innebär en anslagshöjning med 150,000 kronor.

7. Förslagsanslaget till Kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning: Stipendier åt elever vid verkstads-skolor för viss arbetslös ungdom.

Belastningen på detta anslag har enligt riksräkenskapsverkets budgetredovisning för nedannämnda budgetår utgjort:

Budgetår	Anslag kronor	Nettoutgift kronor
1937/38	270,000	540,685
1938/39	700,000	751,223
1939/40	800,000	629,670
1940/41	900,000	927,822
1941/42	800,000	604,333.

För innevarande budgetår har för ändamålet anvisats ett anslag av 350,000 kronor.

Skolöverstyrelsen har hemställt, att stipendieanslaget för nästa budgetår måtte nedsättas till 300,000 kronor, och därvid anfört huvudsakligen följande.

För budgetåret 1941/42 har skolöverstyrelsen till elevstipendier vid verkstadsskolorna för arbetslös ungdom i Byske, Lysekil, Mölnadal, Uddevalla och Gimo beviljat i runt tal 310,000 kronor.

För budgetåret 1943/44 har överstyrelsen för bedömandet av anslagsbehovet från ovannämnda skolor infordrat preliminära uppgifter rörande antalet kurser, beräknat antal elever samt behövt stipendieanslag till de särskilda skolorna. Det av skolorna beräknade anslagsbehovet slutar på 352,495 kronor. Jämförda med anslagsbehoven för de närmast föregående åren och med beaktande av det beräknade antalet kurser synas emellertid de från skolorna inkomna beräkningarna vara hållna i överkant. Under förutsättning att skolornas verksamhet kommer att fortsätta som hittills, bör enligt överstyrelsens uppfattning för budgetåret 1943/44 beräknas ett anslagsbehov till ifrågasvarande ändamål av i runt tal 300,000 kronor.

I enlighet med skolöverstyrelsens förslag torde förevarande anslag för nästa budgetår böra sänkas med 50,000 kronor till 300,000 kronor.

Departementchefen.

8. Utbildande av lärare vid yrkesundervisningen.

Till förevarande ändamål ha för ettvarrt av nedannämnda budgetår utgått följande anslag:

1936/37	kronor	10,000
1937/38	»	20,000
1938/40	»	30,000
1940/41	»	—
1941/43	»	30,000.

Anslaget utgick till och med budgetåret 1938/39 såsom reservationsanslag men förändrades vid 1939 års lagtima riksdag till obetecknat anslag.

Genom beslut den 2 oktober 1942 har Kungl. Maj:t bemyndigat skolöverstyrelsen att med anlitan av det för innevarande budgetår anvisade an-

slaget anordna två pedagogiska utbildningskurser i Stockholm för yrkeslärare, därvid överstyrelsen ålagts att i fråga om urvalet av kursdeltagare från skilda yrken samråda med statens arbetsmarknadskommission. Vidare har medgivits, att överstyrelsen må utbetala reseersättning och dagtraktamente till kursdeltagare enligt samma grunder som gällde under budgetåret 1939/40 samt åt kursdeltagare, som avser att bli lärare i beredskapskurs, i trängande fall ersättning för mistad arbetsförtjänst med högst 12 kronor för arbetsdag. Sedermera har Kungl. Maj:t genom beslut den 26 februari 1943 bemyndigat överstyrelsen att med anlitanande av samma anslag anordna ytterligare en pedagogisk utbildningskurs för yrkeslärare, förlagd till Uddevalla.

Skolöverstyrelsen har i sina anslagsäskanden föreslagit oförändrat anslag för nästa budgetår.

Departement-
schefen.

För tillgodoseende av behovet av lämpliga lärare vid flygmekanikeravdelningarna torde i enlighet med chefens för flygvapnet förslag, för vilket jag lämnat redogörelse i annat sammanhang, böra anordnas särskilda pedagogiska utbildningskurser. Kostnaderna för utbildande av omkring 30 lärarkandidater ha beräknats till omkring 30,000 kronor. Medel för sådan kursverksamhet torde böra utgå från förevarande anslag. Jag anser det tillräckligt, om anslaget med hänsyn härtill för nästa budgetår höjes med 15,000 kronor och sålunda uppföres med 45,000 kronor. Det torde böra ankomma på Kungl. Maj:t att efter förslag av skolöverstyrelsen meddela bestämmelser rörande anslagets disposition. I trängande fall bör liksom hittills kunna utgå ersättning till kursdeltagare för mistad arbetsförtjänst. Arbetsmarknadskommissionen bör även i fortsättningen beredas vederbörligt inflytande på kursverksamheten.

IV. Hemställan.

Under åberopande av vad i det föregående anförts hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

1. bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga sådana jämkningar i gällande grunder för ej mindre understöd (bidrag) åt kommunala anstalter för yrkesundervisning, centrala verkstadsskolor och verkstadsskolor för viss arbetslös ungdom än även stipendier åt obemedlade och mindre bemedlade elever vid samma anstalter, som kunna föranledas av vad jag i det föregående anförts;

2. medgiva att till Karlskrona stad, Värmlands läns landsting, Västernorrlands läns landsting och Västerbottens läns landsting såsom huvudmän för centrala verkstadsskolor må utgå bidrag såsom ersättning för av huvudmännen före skolornas erkännande som centrala verkstadsskolor havda kost-

nader för lokalanskaffning med belopp, som av mig i det föregående angivits;

3. till *Kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning: Understöd åt kommunala anstalter för yrkesundervisning* för budgetåret 1943/44 anvisa ett förslagsanslag av ..... kronor 2,700,000;

4. till *Kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning: Bidrag till inrättande av centrala verkstadsskolor m. m.* för budgetåret 1943/44 anvisa ett förslagsanslag av ..... kronor 1,700,000;

5. till *Kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning: Bidrag till driften av centrala verkstadsskolor* för budgetåret 1943/44 anvisa ett förslagsanslag av ..... kronor 900,000;

6. till *Kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning: Understöd åt verkstadsskolor för viss arbetslös ungdom* för budgetåret 1943/44 anvisa ett förslagsanslag av ..... kronor 500,000;

7. till *Kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning: Bidrag till inrättande av flygmekanikeravdelningar* för budgetåret 1943/44 anvisa ett förslagsanslag av ..... kronor 800,000;

8. till *Kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning: Stipendier åt elever vid kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning* för budgetåret 1943/44 anvisa ett förslagsanslag av ..... kronor 1,000,000;

9. till *Kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning: Stipendier åt elever vid centrala verkstadsskolor* för budgetåret 1943/44 anvisa ett förslagsanslag av ..... kronor 600,000;

10. till *Kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning: Stipendier åt elever vid verkstadsskolor för viss arbetslös ungdom* för budgetåret 1943/44 anvisa ett förslagsanslag av ..... kronor 300,000;

11. till *Utbildande av lärare vid yrkesundervisningen* för budgetåret 1943/44 anvisa ett anslag av .... kronor 45,000.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställen förordnar Hans Maj:t Konungen, att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:
Torsten Svensson.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

	Sid.
I. Anordnande av yrkesutbildning för blivande volontärer vid flygvapnet	2
Departementschefen	20
II. Statsbidrag till vissa kostnader för centrala verkstadsskolor	24
a) Karlskrona stads centrala verkstadsskola	26
b) Värmlands läns centrala verkstadsskola	31
c) Gävleborgs läns landstings centrala verkstadsskola	33
d) Västernorrlands läns centrala verkstadsskola å Sandö	38
e) Västernorrlands läns landstings centrala verkstadsskola i Sundsvall	42
f) Västerbottens läns landstings centrala verkstadsskola	46
Departementschefen	51
III. Anslagsberäkningar	55
1. Förslagsanslaget till Kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning: Understöd åt kommunala anstalter för yrkesundervisning	55
Departementschefen	56
2. Förslagsanslaget till Kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning: Bidrag till inrättande av centrala verkstadsskolor m. m.	57
Departementschefen	57
3. Förslagsanslaget till Kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning: Bidrag till driften av centrala verkstadsskolor	58
Departementschefen	58
4. Förslagsanslaget till Kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning: Understöd åt verkstadsskolor för viss arbetslös ungdom	58
Departementschefen	59
5. Förslagsanslaget till Kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning: Stipendier åt elever vid kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning	59
Departementschefen	60
6. Förslagsanslaget till Kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning: Stipendier åt elever vid centrala verkstadsskolor	60
Departementschefen	60
7. Förslagsanslaget till Kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning: Stipendier åt elever vid verkstadsskolor för viss arbetslös ungdom	61
Departementschefen	61
8. Utbildande av lärare vid yrkesundervisningen	61
Departementschefen	62
IV. Hemställan	62